

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**ÖMER SEYFETTİN'İN ON HİKÂYESİ ÜZERİNE
TEMATİK ÇALIŞMA**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Cansu KÜÇÜKBAYRAKTAROĞLU

İstanbul, 2019

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**ÖMER SEYFETTİN'İN ON HİKÂYESİ ÜZERİNE
TEMATİK ÇALIŞMA**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Cansu KÜÇÜKBAYRAKTAROĞLU

Öğrenci No:

165596003

Danışman:

Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

İstanbul, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Ömer Seyfettin’in On Hikâyesi Üzerine Tematik Çalışma” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 14/06/2019

Cansu KÜÇÜKBAYRAKTAROĞLU

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

14. / 06 / 2019

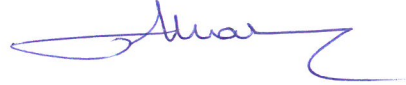
Enstitümüz *Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı *Türk Dili ve Edebiyatı* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 165596003 numaralı **Cansu KÜÇÜKBAYRAKTAROĞLU'nun** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Ömer Seyfettin'in On Hikayesi Üzerine Tematik Çalışma**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 28/05/2019 tarih ve 2019/22 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (20.) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında **oyçokluğu/oybirliği** ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

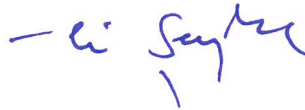
DANIŞMAN
Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Dr. Metin AKAR
(İstanbul Aydın Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Ali ŞEYLAN
(Beykent Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Cansu KÜÇÜKBAYRAKTAROĞLU

Danışmanı : Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2019

Alanı : Türk Dili ve Edebiyatı

Anahtar Kelimeler : Ömer Seyfettin, Hikâyeleri, Millî Edebiyat, Tematik Unsurlar

ÖZ

ÖMER SEYFETTİN'İN ON HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA

Bu çalışmada, Ömer Seyfettin'in on hikâyesi tematik açıdan incelenmiştir. Bu hikâyelerdeki tematik unsurlar milliyetçilik akımının etkisiyle amaç ve yöntemleri açık bir şekilde ifade edilmiştir. Hikâyeler; olay, kişi, mekân ve zaman bağlamında ele alınmıştır. Milliyetçilik akımı, XX. yüzyıla hâkim olmuştur, bu sebeple bütün Balkanlarda millî görüşler hızla yayılmıştır. Bu durum, çok uluslu Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Türkçülük akımının önem kazandığı bu yüzyılda 'Yeni Lisan' makalesiyle dilde, sanatta, edebiyatta, fikirde millîleşme süreci başlamıştır. Ömer Seyfettin'de bir yazar olarak topluma yön vermek için hikâyelerinde millî unsurları irdelemiştir. Eserlerde, Türk halkının kendi kültürüne sahip çıkıp bilinçli olması esas alınmıştır. Ömer Seyfettin, eserlerinde bu bilinçle yeni bir insan yaratmayı hedeflemiştir. Böylece hikâyelerde millî benliğine önem veren, kendiyile ve milletiyle övünen yeni bir toplum incelemeye sunulmuştur.

Name and Surname: Cansu KÜÇÜKBAYRAKTAROĞLU

Supervisor : Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

Degree and Date : Master, 2019

Major : Turkish Language and Literature

Key Words : Ömer Seyfettin, Stories, National Literature, Thematic Elements

ABSTRACT

THEMATIC ANALYSIS OF ÖMER SEYFETTİN'S TEN STORIES

In this study, ten stories of Ömer Seyfettin were examined from a thematic perspective. The thematic elements in these stories are clearly expressed in terms of their aims and methods under the influence of nationalism. Stories; event, person, space and time were debated. Due to domination of Nationalism, XX. throughout the century, national views were rapidly expanded in Balkans. This situation also affected the multinational Ottoman State. In this century in which the Turkism movement gained importance, with "New Language" article in language, literature and ideas, the nationalization process began. Ömer Seyfettin, as a writer, he used the national elements in his stories to guide society. In works, it's based on the Turkish people to have their own culture and be conscious of their culture. Ömer Seyfettin targeted creating a new human with this consciousness in works. Thus, in the stories, he presented an investigation in which a new society valuing national, self and nation-boasting.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
1. “BAHAR VE KELEBEKLER” HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA	2
1.1. Olay ve Olay Örgüsü.....	2
1.2. Kişiler ve Özellikleri.....	4
1.3. Mekân Özellikleri.....	5
1.4. Zaman Özellikleri.....	5
2. “BOMBA” HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA	6
2.1. Olay ve Olay Örgüsü.....	6
2.2. Kişiler ve Özellikleri.....	7
2.3. Mekân Özellikleri.....	8
2.4. Zaman Özellikleri.....	10
3. “PRİMO TÜRK ÇOCUĞU” HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA	11
3.1. Olay ve Olay Örgüsü.....	11
3.2. Kişiler ve Özellikleri.....	12
3.3. Mekân ve Özellikleri.....	12
3.4. Zaman ve Özellikleri.....	13
4. “BEYAZ LALE” HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA	14
4.1. Olay ve Olay Örgüsü.....	14
4.2. Kişiler ve Özellikleri.....	16
4.3. Mekân Özellikleri.....	18
4.4. Zaman Özellikleri.....	20
5. “FERMAN” HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA	21
5.1. Olay ve Olay Örgüsü.....	21

5.2. Kişiler ve Özellikleri.....	24
5.3. Mekân Özellikleri.....	27
5.4. Zaman Özellikleri.....	28
6. ‘VİRE‘ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA.....	29
6.1. Olay ve Olay Örgüsü.....	29
6.2. Kişiler ve Özellikleri.....	31
6.3. Mekân Özellikleri.....	32
6.4. Zaman Özellikleri.....	32
7. ‘BAŞINI VERMEYEN ŞEHİT‘ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA.....	33
7.1. Olay ve Olay Örgüsü.....	33
7.2. Kişiler ve Özellikleri.....	35
7.3. Mekân Özellikleri.....	37
7.4. Zaman Özellikleri.....	38
8. ‘FON SADRIŞTAYN’IN OĞLU‘ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA.....	39
8.1. Olay ve Olay örgüsü.....	39
8.2. Kişiler ve Özellikleri.....	41
8.3. Mekân Özellikleri.....	42
8.4. Zaman Özellikleri.....	43
9. ‘ZEYTİN EKMEK‘ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA.....	44
9.1. Olay ve Olay Örgüsü.....	44
9.2. Kişiler ve Özellikleri.....	46
9.3. Mekân Özellikleri.....	47
9.4. Zaman Özellikleri.....	48
10. ‘BİR ÇOCUK ALEKO‘ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA .	49
10.1. Olay ve Olay Örgüsü.....	49
10.2. Kişiler ve Özellikleri.....	55
10.3. Mekân Özellikleri.....	57
10.4. Zaman Özellikleri.....	59
SONUÇ	60
KAYNAKÇA	62

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

bs. : Baskı

C. : Cilt

İst. : İstanbul

No. : Numara

S. : Sayı

s. : Sayfa

TDK. : Türk Dil Kurumu

Yay. : Yayınları

GİRİŞ

Ömer Seyfettin, modern Türk hikâyesinin en önemli isimlerinden biridir. İlk edebî ürünlerini şiir alanında vermiş olsa da asıl şöhretini hikâyeleriyle kazanmıştır. Olaya dayalı Maupassant tarzı hikâyeleri döneminde büyük bir etki uyandırmıştır. Yüz altmış hikâyesi olan yazar, her konuda eser vermiştir.

Ömer Seyfettin, eserlerini 1908-1920 yılları arasında yazmıştır. Bu dönemde II. Meşrutiyet, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı yaşanmıştır. Bu sebeple yaşadığı dönemin toplumsal ve siyasi olaylarından etkilenmiştir. Pek çok hikâyesini yaşadığı olaylardan esinlenerek yazmıştır. Bir asker olması sebebiyle yaşadıklarından hareketle olaylara bakış açısı gerçekçidir. Yaşanılan yüzyıl, milliyetçilik hareketlerini ortaya çıkarmıştır. Çok uluslu bir yapıda olan Osmanlı Devleti'nde azınlıklar ayaklanmaya başlamıştır. Diğer ulusların Osmanlı'dan ayrılıp bağımsız olmak istemeleri üzerine Osmanlı aydınları da harekete geçmiştir. Ömer Seyfettin de sorumluluk sahibi bir aydın olarak topluma yön verecek eserler yazmıştır. Türk milletini uykudan uyandırmak için millî bir edebiyat yaratmıştır. Ulusun kurtuluşunun millî unsurlara bağlı kalınarak olacağını dile getirmiştir. Böylece Türkçülük akımı hikâyelerinin temel yapısını oluşturmuştur.

'Yeni Lisan' adlı makalesiyle Türk diline önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Halkın günlük yaşamda konuştuğu Türkçenin esas alınmasını istemiştir. Böylece dilde sadeleşme hareketi başlamıştır. Arapça ve Farsça kelimeler, tamlamalar çıkarılmıştır. Türk dilinin millî bir eksende oluşmasını sağlamıştır. Eserlerinde bireylerin millî bilince sahip olması gerektiğini anlatmıştır. Eserlerindeki her konuda Türk'ü ve Türklüğü yüceltmıştır. Türk'ün kendi özüne dönmesi gerektiğini, kendi özünden uzaklaşırsa yok olacağı mesajını yinelemiştir. Genç yaşta hayatını kaybeden Ömer Seyfettin, Türk edebiyatına ve Türk hikâyeciliğine büyük katkılar sağlamıştır.

Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in on hikâyesini tematik açıdan inceledim. Hikâyeleri; olay ve olay örgüsü, kişi, zaman ve mekân unsurları bağlamında ele aldım. Sonuç, kaynakça ve özgeçmiş yazarak tezimi tamamladım.

Çalışmamda Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinin Dergâh Yayınları tarafından 2017'de dört cilt basılan ve 'PDF' olarak CD'lerde yer alan baskısı esas alınmıştır. Metindeki alıntılarının yerini göstermek için parantez içinde sayfa numarası gösterildi.

1. ‘‘BAHAR VE KELEBEKLER’’ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA

1.1. Olay ve Olay Örgüsü

Yaşadığı dönemin siyasi çalkantıları sebebiyle Türkçülük fikrini benimsemiş olan yazar, hikâyelerinde toplumdaki her insanı bu bilinçle anlatmayı başarmıştır. Bu hikâyesinde Türklük kavramını yeni ve eski neslin (Türk kadınının) toplumdaki yerini ele alarak anlatmıştır. Büyük Nine ile torunu arasındaki konuşmalardan kültürel yozlaşma aktarılır. Tanzimat Dönemi’nden beri devam eden Doğu, Batı sorunu; II. Meşrutiyet sonrasında da varlığını sürdürür. Bahar ve Kelebekler hikâyesinde bu sorun; genç bir kızla, yaşlı bir kadının hayata bakış açıları ele alınarak anlatılır.

Öz benliğinden uzaklaşan Türk halkının, millî bilincinin uyanması için yazılan bir hikâyedir. Bu hikâye, Genç Kalemler dergisinin ilk sayısında Yeni Lisan başlığıyla yer alır.

Büyük Nine ile Osmanlı Dönemi’nin âdetleri, torun ile de yeni âdetler karşılaştırılarak anlatılır. Kız, Türk kadınının, mutluluktan uzak olduğunu düşünür. Nine ise genç kızın, okuduğu kitaplarla yaşama sevincini kaybettiğini düşünür. Bunun sebebi annelerine benzememeleridir. Onları bahar bile mutlu etmeye yeter, sevindirir. Yeni nesilse sadece kitap okur, başka hiçbir şeyle ilgilenmez.

Burada kitap okumaya karşı çıkılmaz aksine kendi kültürümüzden uzaklaşmak eleştirilir. Kızın okuduğu kitap Fransızcadır. Bu yüzden yazar, bizim olan, bizi anlatan ananelerden bahseder.

Ömer Seyfettin’in bir diğer eleştirisi ise kendi kültürünü öğrenmemek ve başka milletlere özenmektir:

‘‘Şimdi siz Frenk mürebbiyeler elinde büyüyor, kendi lisanınızın güzelliklerini tanımıyor; başka memleketlerin, başka şeylerini öğreniyorsunuz. Onlara benzemek istedikçe kendi benliğinizden uzaklaşıyor, etrafınızdan nefret ediyor, hakikaten sevinç ve saadetten mahrum kalıyorsunuz. ‘‘ (s. 172)

Yaşlı kadın, gençlerin mutsuzluğunun sebebini bu şekilde dile getirir:

“Seksen sene evvelki hayatı hatırlıyordu; o vakit erkeklerden ayrı bir kadınlar âlemi vardı ki şimdi tamamıyla dağılmıştı. Bu âlem pek genişti. Binlerce kadın birbiriyle konuşur, görüşür, eğlenirdi. Kendilerine mahsus eğlenceleri ve zevkleri vardı. Moda yoktu... ” (s. 172)

Ömer Seyfettin, toplumsal hayattaki değişimlerin farkındadır. Sosyal yaşayışın değişmesiyle toplumun değerlerinden uzaklaştığını dile getiren bir eleştiri yapar. Gazino, kıraathane, birahane gibi mekânların çoğalması Türk kadınının evlerde yalnız kalmasına sebep olur.

“Eşyamızı, esvaplarımızı, evlerimizi değiştirirken ruhlarımızı da değiştirmişti. Her şey yalan, her şey sahte, her şey taklit oldu. Ananelerimiz öldü.” (s. 173) Nine’nin bakış açısına göre Batı medeniyeti, bizim ait olan bütün değerleri yok eder.

Baharın gelişi, eski Türk kadını için birçok âdetin, eğlencenin başlangıcı kabul edilir. Kelebeği şans olarak nitelendirir, kelebeğin renklerine göre de mâni söylerler ve ağaçlara kumaş atarlar. Bu sözlerle gelenekler hakkında bilgi verilir. Yine beyaz kelebek saadete, talihe; pembe kelebek sıhhat ve afiyete; sarı kelebek kedere ve hastalığa; siyah kelebek felakete, matem ve ölüme işaret eder. Bu ifadelerle toplum içindeki algılara da değinilir.

Kelebek sembolü ile Türk kadınının zerafeti, baharla yenilenişi ve canlılığı anlatılır. Yeninin temsilcisi genç ile eskiyi temsil eden Nine, kelebeklerin rengini merak ederler ve bakmak isterler. Nine, beyaz kelebek gördüğünü sanır; ancak yanılır. Kelebeğin rengi sarıdır ve siyah benekleri vardır. Bu renkler, üzüntü ve ölümü işaret eder. Siyah kelebeklerle, Türk kadınının talihinin değişmeyeceği sembolize edilir.

Nine kendisine ölümü hatırlatan bu sarı ve siyah kelebekli bahardan ürker, arkasını döner. Genç kız elindeki siyah maroken kaplı kitabını açar, bu kitap ise, siyah bir kelebek gibi onun yüzünü örter. Yazar için, Doğu da Batı da siyahtır.

Doğu; siyah kelebekle, Batı ise siyah maroken kaplı kitapla sembolize edilir. Bu sembole iki medeniyetten mutluluğun gelmeyeceği anlatılır. Hikâyede, eski ile

yeni arasında bocalayan halka, toplumsal bir mesaj verilmeye çalışılır. Doğu'nun da Batı'nın da kendi içinde kusurları vardır.

Genç ve esmer kız, okudukça kadınlık hislerinden uzaklaştığını düşünür ve kadının toplumdaki yerini sorgular. Kadınların, hiç olmazsa erkeklere eşit olmasını ister.

Kadınların batıl inançlarını eleştirir. Bunları çok güçlü bulur, akla ve fenne aykırı bulur. Burada yazar, bu yüzyılda çok uzakta kalan akıl dışı inançlardan uzak durmak gerektiğini dile getirir.

Sadece Türklerin değil, Batı'nın da kusurlu özelliklere sahip olması:

“Birkaç hafta evvel, Paris'te tahsilde bulunan kardeşi, oturduğu evin tabldotunda perhiz münasebetiyle et ve yağ bulunmadığını ve Paris'te aileler arasındaki Katolik deliliğinin, dinî taassubun bir mislini Sudan'da, çöllerde, kumdan hudutsuz yamyamlar memleketinde bile mümkün olamayacağını yazıyordu... ” (s. 178) sözleriyle genç kızın okuduğu kitapta yazar tarafından dile getirilir.

Hikâyede, yazar ne Batı'yı ne de Doğu'yu tutar. Genç kız ile Batı'yı, yaşlı nine ile Doğu'yu anlatır. İki medeniyetin sentezi olan bir kadın figürü yaratmaya çalışmıştır. Hikâyenin sonunda siyah kelekleri görmeleriyle, yaşlı nine sırtını döner ve uyumaya başlar. Genç kız ise elinde siyah kitabıyla ağlamamak için kendini zor tutar.

Ömer Seyfettin, izlek olarak okuyucuyu yönlendirmez; fakat hikâyenin bir sonuca bağlanmamasıyla yorum onlara bırakılır.

1.2. Kişiler ve Özellikleri

Bahar ve Kelebekler hikâyesinde iki kadın ana karakterdir. Yaşlı nine ile eski; çökmüş, gücünü kaybeden Osmanlı, genç kız ile Batı; yani modern Frenk anlatılır.

“Esmer ve güzel bir kız” ve “Ancak on sekiz yaşında vardı.” cümleleriyle genç kız betimlenir. Gencin, tasviri ince jüponun altında güzellik ölçülerine uyan açık bir resim gibi dolgun ve geniştir, Dizleri daha narindir, eteklerinin pembe ve beyaz gölgeleri içinde bacakları tumbul ve nefistir, ayakları küçük görünür.

Yine: “...zarif ve ince elleri” ile “...gür ve siyah saçları mağmum ve hüzünlü çehresi...” cümleleriyle tasvir edilir. (s. 170)

Gencin, zıttı olan yaşlı nine tam doksan yedi yaşındadır. Bir asır yaşayan nine, Osmanlıyı temsil eder. Osmanlının son zamanlarını anlatır, bir devlet yok olmak üzeredir. Nine de çok yaşlıdır ve son zamanlarını yaşar.

İhtiyarın yaşı, üç dişi olan buruşuk ağızıyla anlatılır. Vücudu ise bir mumya gibi sararır ve katılaştır.

Birbirine zıt bu iki karakter, Türk kadını hakkındaki düşüncelerini paylaşır. Kız, Türk kadını sevinç ve saadetten mahrum olarak ifade eder. İhtiyar, bu duruma karşı çıkar. Mutsuzluğunun sebebinin okuduğu Fransızca kitaplarla, dışarıdaki bahara kayıtsızlığı olduğunu söyler.

Genç kız, kelebeklere bakmak ister, bütün Türk kızlarının talih için bakar. Kendi için kelebeklere bakmaz bu ifadesiyle kendisinden ümidi yoktur.

Genç kız muhteşem ve levent endamıyla yükselir. Büyük nine ise kamburuyla çürümüş bir bal mumu gibi donuk durur. Bu ifadelerle iki kadın karşılaştırılır.

1.3. Mekân Özellikleri

Mekân olarak fes renginde kalın ve ağır perdeli, geniş bir penceresi olan ev anlatılır. Ev tasvirini, pencereyle sınırlı tutar. Ev sembolü, farklı düşünen iki kadının bir arada bulunması açısından önemlidir. Ev; Doğu'nun da Batı'nın da bir arada yaşadığı Osmanlı ülkesi gibidir. Ayrıntılı mekân tasvirleri bu sebeple bulunmaz.

Pencereden dışarıya açılan dünya ise saf ve mavi bir semadır. Çiçekli ağaçlar, cıvıldağan kuşlar, uyur gibi duran deniz vardır. Karşı sahilde mor ve belirli olmayan sisler altındaki dağlar, korular, beyaz yalılar bulunur.

1.4. Zaman Özellikleri

Hikâyenin isminden de anlaşılacağı üzere zaman ‘bahar’dır. Bahar mevsiminin hikâyedeki olayların başlangıcıdır. Hikâye, sabaha karşı havanın aydınlanmasıyla başlar. Genç kızın, bahara kayıtsız olması sebebiyle zaman kavramı nisan rüzgârıyla anlatılır. Nisan semasının mavi beyaz aydınlığıyla yinelenir.

2. ‘BOMBA’ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA

2.1. Olay ve Olay Örgüsü

Ömer Seyfettin, bu hikâyesinde Balkanlardaki Bulgar komitacıların yaptığı zulümleri anlatır. Hikâyede Boris ile karısı Magda'nın mutlu bir evliliği vardır. Bir zamanlar dağlarda çetecilik yapan Boris, beklenilmeyen bir zamanda ilân edilen Meşrutiyet ile dağları bırakır, köyüne geri döner. Maalesef, zalim komitacılar Boris'in peşini bırakmaz, onlara ihanet ettiğini düşünürler. Kaptan Raçof, Pançe ve Sandre'den oluşan üç vahşi komitacı kendi milletinden olanlara dahi acımadan işkence eder.

Hikâye, konusunu Balkanlardaki zor şartlardan alır. Yazar, bu coğrafyayı çok iyi tanır. Görevi süresince gözlemlerinden yararlanarak farklı bir bakış açısıyla ele aldığı öyküsünde Rum halkının yaşadığı çete zulmünü anlatır.

Hikâyenin başında Boris'in iç sıkıntısı, sonrasında yerini çözülmesi gereken bir derde bırakır. Ömer Seyfettin öyküleri, olaya dayalı olduğu için bu çözümlenecek olaylar silsilesi her zaman vardır. Serim bölümü; yani olayın temelini oluşturan bölüm ise Boris'in yaşadıklarıdır. Köyünden Sofya'ya okumaya giden Boris, ailenin tek oğludur. Eğitimini bitirdikten sonra evine geri dönmez, dağa çıkar.

Dönemin siyasi karışıklığı sebebiyle Balkan coğrafyasındaki gerçekliğe de değinilir. Boris'in şehre geri dönüşü ise tarihî bir olay hatırlatılarak anlatılır. Meşrutiyet'in ilân edilmesiyle köyüne geri döner. Arkadaşları da teslim olur ve köyüne gelir. Burada sosyal meselelere de değinir.

Siyasi fikirlerin dile getirildiği bölümler, bir coşku içinde anlatılır; ancak gerçekleşmeyeceği de dile getirilir. Magda başını sallar ve gülümser. Hiçbir zaman bu hayalin gerçek olmayacağını, komitacıların bunu inkâr edeceğini söyler. Boris ise, komitacıların tehdidinden kurtulmak için tek çareyi Amerika'ya göç etmekte bulur. Makedonya'yı pis ve dar sokaklarıyla, yoksul ve çıplak adamlarıyla siyah bir portreyle anlatırken Amerika'yı ise ‘‘Güzel ve asayişli şehirler... Tiyatrolar! Geniş ve aydınlık sokaklar, cennet gibi köyler! ‘‘ (s. 208) diyerek karşılaştırır. Yazar, bu ifadelerle Balkan coğrafyasının hâlini gözler önüne serer.

Komitacılar, Boris'in kaçacağını öğrenir ve baba İstoyan'ı çağırır. Boris ise komitacılarla baş edeceğini düşünerek yanlarına tek gider. Sekiz yüz lirayı alamayan zalim komitalar, Boris'i vahşice katlederler.

Komitacılar, zulümlerine Boris'in evine giderek devam ederler. Eşine ve babasına türlü işkenceler ederler. İhtiyar adama parayı vermezse işkenceye devam edeceklerini söylerler.

Hikâyenin bu bölümlerinde hoş gitmeyen, müstehcen tasvirler yer alır. Eşi Magda'ya onurunu zedeleyecek davranışlarda bulunurlar.

“Magda'yı onların kucağına attı. Bu iki kuvvetli herif bu nefis kadına yapıştılar. Bir tanesi eteklerini kaldırmak istiyordu. Diğeri fena halde sarhoştı. Dişleriyle, avucunun içinde tuttuğu bu güzel başın yanağını ısırmıştı. “(s. 201) cümlelerinden anlaşılacağı üzere, yaşananlar bir vahşettir.

2.2. Kişiler ve Özellikleri

Hikâyenin en ana karakterleri Boris ve eşi Magda'dır. Boris, yirmi beş yaşındadır.

Hikâyenin diğer kısmında ise Boris şöyle tasvir edilir:

“Mai gözleriyle karısına baktı.” (s. 205) Boris, genç ve yakışıklıdır. Okul bittikten sonra devrin siyasi çalkantıları sebebiyle dağa çıkar. Balkan coğrafyası o dönemlerde alev alevdir. Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlığını ilân etmek isteyen azınlıklarla doludur. Hikâyenin kahramanı Boris'te isyancılara katılıp dağa çıkar; ancak Meşrutiyet'in ilânı ile bu işlerden vazgeçer. Boris'in Sofya'da okumuş, öğretmen eşi:

“Magda, çok saçlı güzel başını kaldırdı. İnce kaşları, muntazam bir burnu, pembe ve taze bir rengi vardı. Geniş omuzları, kabarık memeleri esvabının altından taşmak istiyor gibiydi. Alevlerle aydınlanan eteklerinin altındaki kalın bacaklarından sonra ayakları pek küçük ve nazik kalıyordu.” (s. 205) cümleleriyle anlatılır.

Hikâyenin düğüm bölümünde ise Magda asabi ve derin hıçkırıklarla ağlar, ince parmaklarıyla kumral saçlarını sıkar.

Olaylar yaşanmadan önce Borislerin evine Melina isminde bir kız gelir;

“Karanlık rüzgârla beraber genç bir kız içeri girdi. Üşümüş ve yanakları kıpkırmızı olmuştu. Ellerini futasının altına sokmuştu. Göğsü içeri çekik, bacakları içe dönük ve biraz kamburdu.” (s. 211) diye anlatılır. Üç zalim komitacı Kaptan Raçof, Pançe ve Sandre ise en merhametsiz, en gaddar olarak anlatılır.

“Uzun boylu, kahverenkli esvaplı, omzunda manliher bir adam göründü. Gözleri küçük ve kanlıydı. Zayıf ve gayet çirkin bir boynu vardı. ” (s. 216) diye tasvir edilen Raçof’dur.

“Raçof’un arkasında iki kişi daha vardı. Bunlar da manliher tüfekleriyle müsellahtı. Bellerinde ve göğüslerinde çaprazvari fişeklikler bulunuyordu. Bir tanesi kısa boylu, esmerdi. Diğeri Raçof gibi sarı, fakat daha genç ve daha az çirkindi.” (s. 216) diyerek okuyucuya iletilir.

2.3. Mekân Özellikleri

Hikâye, bir odanın tasviri ile başlar. Mekân tasviri ile başlanmasının en önemli sebebi olaylara gerçeklik kazandırmaktır. Olaylar ev ve bu oda etrafında yaşanacak ve şekillenecektir. Oda, hâkim bakış açısıyla şöyle tasvir edilir:

“Duvarları ve tavanı uzun bir kışın isleriyle kararmış bu yer odasında mahpus gibi duran bodur ve çirkin ocak, içindeki odunları sanki hiddetle yakıyor, bir an evvel yutmaya çalışıyordu. ” (s. 203)

Mekân unsuru olan evin tasviri, hikâyede geniş bulur:

“Kudurmuş bir rüzgâr küçük pencerenin örtülmüş kapaklarına çarpıyordu. Ortadaki kalın ayaklı, kaba ve iri masanın etrafında yine kaba ve biçimsiz sandalyeler duruyor, çalınan mandolinin keskin sesini dinler gibi uyukluyorlardı. Ocağın üstündeki harap ve ihtiyar saat gece yarısının geçmiş olduğunu gösteriyordu.” (s. 203)

“İssiz ormanlar, korkunç kayalıklar, hep kamersiz gecelerin karanlıkları içinde geçen beş seneden sonra hür ve serbest, parlak ve yeşil köyü pek hoşuna gitmişti. ” (s. 204) Bu cümlelerle hem Boris’in dağlardan köyüne geri dönüşü hem de yaşanan coğrafya anlatılır.

Yine odadan bahsedilir; çünkü mekândaki bu sıcaklık ve kırmızı alevlerin tasviri düğüm bölümünde yaşanılacaklara işaret eder. Ocaktaki odunlar yandıkça olay örgüsü de gelişecek gibi bir izlenim yaratılır.

“Hele burada, bu pis ve vahşi yerde, bu zalim Makedonya’da rahatla çalışmak mümkün değil. Ah bu kanlı Makedonya! ...” (s. 205) cümleleriyle Balkan coğrafyasını mekân olarak ele alır. Bölgenin karışık ve savaş halinde olmasından dert yanar. Yazarın bu coğrafyada askerlik yaptığını, bölgeyi iyi tanıdığını biliyoruz; bu sebeple ‘kanlı’ ifadesi yaşanan felaketleri çarpıcı şekilde anlatır.

Boris’in, yaşadığı bu yerden çok daha iyi olan Amerika’ya göç etme fikri vardır. Amerika’ya gittikten sonraki hayatlarını hayal ederken, hatırlamak istemedikleri Balkanlarda yaşanan vahşeti gözler önüne serer:

“Gözümüzün önüne pis ve dar sokaklar, sefil ve üryan adamlar... Kanlarla lekelenmiş nihayetsiz karlar, kara, müstekreh ve keskin baltalar, sonra siyah, müthiş Balkanlar...” (s. 208)

Giderek yaklaşan felaketin habercisi ocağın sönmesi mekân aracılığıyla aktarılır. Ocaktaki odunlar söner, sadece ocağın üstündeki lambadan sarı bir ışık yayılır.

Boris eşini teselli etmeye çalışırken pis odayı ve ocağı, dehşet yuvasını görmesini istemez. Ev hakkındaki yorumu gerçekçidir. “Odaya kesif ve zenci bir karanlık doldu. Ocağın içindeki ateşler bir zebaninin dili ve kanlı dişleri gibi parlamaya başladı. Açılan pencereden şiddetli bir rüzgâr giriyor, bu ateş dişleri tutuşturuyor...” (s. 210) ifadeleriyle mekân hakkında bilgi verir. Magda, Boris’i komitacıların yanına gönderirken mekânı karanlık, elle tutulacak ve hissolunacak kadar siyah ve kesif olarak anlatır.

Odanın içindeki saatin tekrarlanan eşya olması olayların yaklaştığını ifade eden bir sembol olarak şöyle aktarılır:

“Harap ve eski saat durmuş da sanki yeniden kendi kendine işlemeye başlamış gibi, hazin tik taklarını tekrar işittiriyor, tutuşan odunlar, yine odanın içine kırmızı gölgeler, kırmızı hayaller dolduruyor, soğuk rüzgâr daha ziyade sarsıyordu.” (s. 215)

Hikâyenin çözüm bölümünde ise gecenin bitmesiyle dışarısı hafifçe ağarır, esmerleşir. Uzakta yalancı bir kızzılıkla ağarır.

2.4. Zaman Özellikleri

Diğer hikâyelerde olduğu gibi bu hikâyede de zaman unsurları, olay akışının devamının sağlanması için kullanılır. Hikâyedeki zaman unsurları bir gece yarısı başlar ve biter. Hikâyenin başında zaman vahşi ve soğuk bir şubat gecesi şekilde ifade edilir. Daha sonra zaman yinelenir:

“Ocağın üstündeki harap ve ihtiyar saat gece yarısının geçmiş olduğunu gösteriyordu.” (s. 203) diyerek zaman tekrarlanır. Bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere olay; şubat ayında, soğuk bir kış gecesinde geçer.

Boris’in Meşrutiyet’in ilânıyla, dağdan inip ailesinin yanına geri dönüşü ele alınır. Bu cümlelerle zaman kavramı dolaylı olarak ele alınmıştır. Dönemin siyasi şartlarından da ipuçları vererek zaman kavramı belirlenir.

Boris, Amerika’ya gitmek için iki ay öncesinden hazırlık yapar. O, Amerika’ya göç etme fikrini önceden alsa da ‘yarın’ ifadesiyle gitme fiilini hemen gerçekleştirmek ister.

Zaman unsuru gece yarısı başlar ve gecenin sona ermesiyle biter. Zaman; samanlıkların üstünde yalancı bir fecir, mor gözlerini açar cümleleriyle aktarılır.

3. “PRİMO TÜRK ÇOCUĞU” HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA

3.1. Olay ve Olay Örgüsü

Ömer Seyfettin, bu hikâyesine Ziya Gökalp’in ‘Turan’ şiirinden birkaç dize ekleyerek başlar. Bu dizelerden de anlaşılacağı üzere Türklük ülküsünü ele alacağı anlaşılır. Gökalp gibi, Türkçülük fikrini benimseyen yazar, bu fikri edebiyat alanına ustalıklı aktarmayı başarır.

Hikâyede, Selanik’te yaşayan Kenan’ın kendi millî benliğinden uzaklaşmasının sonucu yaşadığı buhran anlatılır. Kenan, İtalyanların Trablusgarp’ı işgal etmesine şaşırır. ‘‘Bu nasıl olur? Bu nasıl olur? ’’ (s. 225) diyerek sorgulamaya başlar.

Kenan; Paris’te eğitim görmüş, Batı hayranı, bir masonudur. Yıllardır kendi millî değerlerinden uzak yaşar. Ancak; şimdi İtalyanların, Trablusgarp’a savaş açmasıyla derin bir uykudan uyanır. Batı’nın insaniyet kavramının, yalnızca sömürge anlayışı olduğunu ifade eder. Fransızların yıllarca Afrika’yı sömürdüğünü hatırlar.

Avrupa’nın sömürge yarışına girdiği bu yüzyılda, İngilizlerin Afrika’yı sömürdüğünü anımsar. Hatta ‘Almanya’nın, İspanya’nın, Portekiz’in ve Belçika’nın da Afrika’yı nasıl bölüştüğü aktarılır.

Trablus meselesiyle sıranın Türklere geldiğini anlar ve kendi kimliğini sorgulamaya başlar. Yazar, Türk olmanın bilincini kaybeden Kenan’la bir mesaj verir. Millî benlikten uzak kalmanın vatanı kaybetmek olacağını okuyucuya anlatır. Avrupalıların Türk vatanını çeşitli meselelerle yok etmek istediğini söyler.

Türk adını ve kimliğini silmeye çalıştıkları her seferinde yinelenir. Dilimiz ve eğitimimiz yok edilir. Yazar, bütün bunlar karşısında uyanık olup dilimize ve kültürümüze sahip çıkmamızı ister.

Kenan, Türklüğünü inkâr ederek İtalyan Grazia ile evlenir. Kayınpederinin evlilikle ilgili bütün şartlarını yerine getirir. Akrabalarıyla görüşmez, çocuklarını İtalyan terbiyesine göre yetiştirir. Bu şartlar, yabancılarla evliliğinin kötü yanlarını da özetler niteliktedir. Her olayın anlatmak istediği bir mesaj vardır. Nitekim, hikâyenin

devamında oğlu Primo'nun ismi, Türkçe bilmemesi de yeni neslin yok oluşuna dikkat çeker.

İtalya'ya kaçmak istemeyen, Türk gibi yaşamak isteyen Kenan, oğluna annesiyle İtalya'ya gidip gitmek istemediğini sorar.

Hiç Türkçe bilmeyen Primo ise, ben Türk'üm diye bağırır. Yazar için, büyük Türk ruhunun yeni nesilde, yeniden doğuşun mümkün olacağını anlatır.

Aynı zamanda, küçük bir çocuğun böyle kararlar alması mümkün görünmez. Ömer Seyfettin, bir öğretmen edasıyla olaylara abartılı bir müdahalede bulunur. Hikâyedeki amaç, yaşanan çağın sorunlarına yön vermek, halkı büyük uyanışa çağırmaktır.

3.2. Kişiler ve Özellikleri

Kenan, yabancıların olduğu mekânlarda, Türklüğe karşı olan nefretiyle, Avrupa kurallarına bağlı, nazik, şen ve şuhluğu ile meşhur ana karakterdir.

Ana kahraman olan Kenan'la, Avrupa'da eğitim görenlerin, kendi kültürlerinden uzaklaşarak yabancılaşmalarını da eleştirir. Paris'te eğitim görmüş; ama kendi milletine düşman bir masondur.

Eşi Grazia ve kayınpederi mühendis Vitalis ise, İtalyandır. Eşi;

“Bu kız eski Roma tarzında fantezi esvaplar giyiyor ve tıpkı İmparator Adrian'ın metresi Antinous'a benziyordu. ” (s. 233) ifadeleriyle tasvir edilir. Baba kız Türklerden nefret eder. Mösyö Vitalis, kızını Türk'e vermek istemez. Vitalis, Türklerin barbar ve vahşi olduğunu söyler.

3.3. Mekân ve Özellikleri

Hikâye, Selanik'te geçer. Kenan ve ailesi burada yaşar. Hikâye, Selanik'in tasviri ile başlar:

“Bu serin ve karanlık eylül gecesinin yıldızsız seması altında meyus ve muzdarip Selanik, sanki gündüzki nümayişlerden, heyecanlardan yorulmuş gibi, baygın ve sakin uyuyordu. ” (s. 224)

Şehir hem Yahudilerin hem de Türklerin birlikte yaşadığı bir mekân olarak tasvir edilir.

Hikâyeci, bu hikâyesinde mekân unsuruna geniş yer verir. Mekân unsuru olarak ev seçilir. Diğer hikâyelerinde olduğu bu hikâyesinde de Doğu-Batı karşılaşmasına yer verilir. Selanik'teki evle, Bursa'daki ev karşılaştırılarak anlatılır. Selanik'teki ev, Batı tarzıyla döşenmiştir.

Bursa'daki ev ise Doğu'yu temsil eder:

“... Sofada rahat ve beyaz örtülü divanlar vardı. Odalar gayet temiz ve halı dolu idi. Kubbe tarzında yapılmış nakışlı tavanda asılı yaldızlı kafesinin içinde bir kanarya daima öter, merdiven başındaki ceviz ağacından eski ve guguklu saat, alaturka saat başlarını haykırarak onun gürültüsünü keserdi. Babasının odası gözünün önüne geliyordu. Buraya selamlık da derlerdi. Alçak sedirleri ve kalın halılarla döşeli olan bu geniş oda, ağır vişne rengindeki perdeleriyle biraz karanlıkça idi. ” (s. 237)

3.4. Zaman ve Özellikleri

Bu hikâyede zaman, Trablusgarp Savaşı'nın başladığı yıl, 1911 senesinde geçer. Bu zaman ifadesi, hikâyenin tamamına hâkimdir. Yirminci asrın orta yerinde; bu sömürülerin nasıl ortaya çıktığını anlatırken zaman kavramını dile getirir.

4. ‘BEYAZ LALE‘ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA

4.1. Olay ve Olay Örgüsü

Ömer Seyfettin’in millî duyguları anlattığı bir başka hikâyesidir. Burada, Bulgarların Türk düşmanlığı, Türklere yapılan türlü işkenceler anlatılır. Gözü dönmüş, azgın Bulgar binbaşının, Türklerin namusuna göz diktiği üzücü bir hikâyedir.

Bulgar askerinin savaşı kazanmasıyla Serez’den geçen ordu, Türklere türlü eziyet eder. Serez’in Bulgar halkı ise, Bulgar ordusunun gelmesinden oldukça mutludur. Bulgar asker Radko, bütün çete reislerini toplar. Hain planı için azılı çete reislerinden yardım ister. Planları zengin Serez halkını bir araya toplayıp işkenceyle bütün paralarını toplamaktır. İnsanları fidye karşılığında geri vereceklerini söyleyip öldürmektir. Bütün mallarını ise Bulgar mektebine vermektir.

Bir hileyle bütün Türkleri hükümete müracaat etmeye zorlarlar. Türkler bir zabiti vurdu deyip ortalığı karıştırırlar. Bahçede toplanan asker, polis, jandarmayı öldürürler.

Bütün erkekleri öldürüp kadınları fırında toplar. Tek amacı Türklerin yok olması, çoğalmamalarıdır. Bu yüzden mertçe savaşmak yerine, haince sinsi planlar hazırlarlar.

Asıl niyet ve planları Türk’ün soyunun devam etmesini sağlayan Türk kadınıni yok etmektir. Bunu da yine haince yaparlar. Türk’ün namusuna göz dikerler. Bütün kadınları büyük bir fırına toplar. Üzerlerini çıkarmalarını, çıplak kalmalarını ister. Kadınlar istediklerini yapmayınca, içlerinden birinin kucığında bebeği olan bir kadına yaptıkları tüyler ürpertir. Kadından soyunmasını ister. Red cevabı aldığı an ise ağlayan çocuğu fırına atarlar.

Vahşice; zavallı kadına ve çocuğa acımadan, çocuğu fırında yakar. Bu kadın, çocuğunun ölümüne göz yumar; ama soyun emrine uymaz. Haine boyun eğmez. Oğlunu feda eder, ama namusunu feda etmez. Buna karşılık olarak, kadını da vahşice usturayla keserek öldürür ve sonra fırına atar. Bütün kadınların yaşananlar karşısında sesleri kesilir, akılları durur.

Mecburen bu azılı düşmanın dediğini yaparlar. Yaşananlar kan dondurucudur. Diğer kadınlara da birçok eziyetler yaparlar. Namuslu Türk kadınının, onurunu ayaklar altına alırlar. Canavar gibi kadınlara saldırır, her türlü ahlaksızlığı yaparlar. Şehrin en güzel kızının adını söylemeleri için ifadeye alınırlar. Komitacıların akla gelmeyecek fantezileri, insanlık dışı saldırıları durumun vehametini anlatır.

Zalim Radko, şehrin en güzel kızını bulmak ister. Bu kız, Hacı Hasan Bey'in kızı Lale Hanım'dır. Evdeki bütün fertleri alır ve öldürür. Sadece Lâle'nin evde tek kalmasını ister. Radko, yine hain bir planla Lale'nin evine girer. Evin bahçesini görünce şaşırır. Gördüğü güzellikler karşısında kendi hayatını ve Sofya'yı kıyaslar. İnsan gibi yaşamadığının, her yönden çirkinliklere ve kötülöklere sahip olduğunun farkındadır.

Eve girmek için, çarın oğluna ev aradıklarını babasının da hükümette olduğunu söyler.

İçeride odaları gezdikten sonra, Lale'ye saldırır, onun üzerine atılır. Başındaki örtüyü çekerken gür, siyah ve parlak saçlarını dağıtır. Beline sarılır, genç kızı öpmeye savaşıır. Lâle çırpırır, kollarıyla onu iter, dudaklarından yanaklarını kaçırarak bırak alçak diye bağıırır.

Radko'nun elinden kurtulamaz. Lale'yi çırılçıplak bırakır. Gücü tükenen Lale, üşüdüm bahanesiyle pencereyi kapatmaya gider, zavallı kız kendini pencereden aşağıya atar.

Ve namusu için ölmeyi tercih eder. Neticede, düşmana karşı Türk'ün boyun eğmeyeceğini onuruyla öleceğini gösterir.

Ancak Radko, Lale'yi bahçeden yukarı çıkarır. Bir canavar gibi ölü bedene tecavüz eder. Bu kadar vahşi olması insanın kanını dondurur.

Hüseyin Gürbüz'ün dediği gibi: "Ömer Seyfettin, Bulgar zulmünü anlatmak isterken, konuyu ve ifadeyi o kadar behimî bir mecraya çeker ki, hikâyeyi okuyan, nefsanî duygularla dolup taşar...¹ Hikâyede, bu ayrıntılardan bahsetmek estetik görünmese de, Ömer Seyfettin'in çarpıcı ifadeleri vardır.

¹Hüseyin Gürbüz, Sosyal Meseleler Açısından Ömer Seyfettin'in Hikâyeleri, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, C.3, S. 46/47, 2000, s. 411-424.

4.2. Kişiler ve Özellikleri

Hikâyenin gözü dönmüş, hain ve şeref yoksunu karakteri Binbaşı Radyo Balkaneski'dir. Türk düşmanı olan Radyo, şehrin yağmalanmasında görevli merkez kumandanıdır.

Liseyi Galatasaray Sultanisi'nde okuyan Radyo, Sofya Savaşı'ndan sonra mevkinde yükselir. Türk asıllı olmamasına rağmen devletin üst düzey işlerinde görev alır. Zengin olan babasının parasıyla rahat bir hayat yaşar. Tek amacı vardır, o da Büyük Bulgar İmparatorluğunu kurmaktır.

Osmanlı topraklarında eğitim görmüş, bu devletin ekmeğini yemiş, suyunu içmiş birisi olarak gerek fikirleriyle, gerekse yaptıklarıyla tam bir haindir. Gerçekte o, bir Bulgar olarak hiçbir zaman dışlanmaz, rahat bir hayat yaşar; ancak tek isteği, Osmanlı'yı yok etmektir. Vefasız, hain, insani duygulardan uzak, vicdansız biridir.

Radyo'nun fiziksel özellikleri ise şöyle verilir:

“Esvap giydirilmiş bir tunç heykel kadar güzel ve mütenasip vücudu vardı. Boyu uzundu, yalnız biraz fazla semizdi. Sol kolunu yürürken ve ayakta dururken hep kalçasına dayardı. Az lakırtı söyler, sık ve siyah saçlarının altında asla kırpmadığı iri, parlak, sabit ve siyah gözlerini hep önüne diker, sanki hep önündeki Tuna'dan Korent'e, Boğaziçi'nden Drac'a kadar yeşil Bulgar rengine boyanmış hayali bir haritada tetkik ederdi. ‘’ ve ‘’ çok ve sert saçlarını eliyle geriye attı.” (s. 10)

Ordunun dağılmasıyla, Serez'de askerler birikir. Bunlar, diğer askerlere benzemezler. Rum çocukları, beşikten beri ruhlarına akıtılan Türk düşmanlığını meydana vurmak için fırsatı bulurlar. Rum halkı sevincini dile getirir.

“Ellerini burunlarına boru çalar gibi götürerek kümeler arasında geçit resmi yapıyorlar; eğleniyorlar ve onlardan biraz uzaklaşınca arkalarına dönerek ‘Kopsi ha... Keranadis Türkos, okso, okso...’ diye haykırıyorlardı. ‘’ (s. 9) Sevinç gösterilerine devam ederler.

Askerin çekilmesiyle Bulgarlar, Türk mahallelerinde gezinmeye başlar. Savaşın bitmesiyle Türklere rahat vermezler. Bunlar arasında saç sakalı birbirine karışan, vahşi ve silahlı adamlar vardır.

Radyo'nun, Türklere hazırladıkları plana yardım edenler arasında yeni mutasarrıf Rayef, çete reisi olan yeni jandarma kumandanı Zangok, polis müdürü Lapof vardır.

Yalan bir haber salıp Türkleri bir araya toplayarak katlederler. Bunlar kişi kadrosunun birkaçını oluşturur. Haince bir yalanla öldürülen sayısız Türk, bu hikâyede kişi olarak dile getirilir.

Yoldaki eşkıyalar, askerler durur, iyi tanıdıkları mayor Balkaneski'yi selamlar, azılı zabite herkes saygı duyar.

Bütün kadınları genç yaşlı demeden fırına toplarlar. Hikâyede söz edilen bu kadınlar, türlü eziyete uğrar ve ateşe atılarak öldürülür.

Alçak planı için, bütün kadınlara Serez'in en güzel kızını sorar. Lale cevabı alan Radyo, Lale'nin babasını haydutlara aldırır. Lâle'nin babası abani sarıklı, tombul, nazik, orta boylu bir adam olarak anlatılır.

Radko, sorular sorar. Evde kaç kişi yaşadıklarını öğrenmeye çalışır. Hacı Hasan evde kaynanası Raciye, karısı Fatma, oğulları Tarık, Zeynelabidin, Halit; kızı Lale ve dört hizmetçi ile bir de ihtiyar bir uşak olduğunu söyler.

Radko evde sadece Lale'nin kalmasını ister. Hacı Hasan Efendi'den bu yüzden bilgi alır. Güzel Lâle'nin namusuna göz diker. Eve gider ve içeriye girmeye çalışır. Bunu yalan söyleyerek yapar.

Lale'nin güzelliği ise:

''Lale'nin arkasında siyah ve bol bir yeldirme ve başında kalın ve beyaz ipekten bir namaz bezi vardı. Yüzü beyaz bir rüya bulutunun arasından doğan hayali bir ay kadar parlıyordu. Ve uzun boyu, bedii ve mükemmel endamı bol yeldirmenin altında, âli bir şiirin vezin ve kafiyelerle örtülen derin ve müheyyiç mânâsı gibi, müphem bir vuzuh ile beliriyordu. '' (s. 35) sözleriyle anlatılır.

Bu hikâyede şahıs kadrosu geniş değildir; çünkü verilmek istenen bir mesaj vardır. Bu da yazarın, bütün millî hikâyelerinde olduğu gibi Türkçülük düşüncesini vurgulamasına bağlı bir durumdur. Millî düşüncelerin açık ve keskin bir dille ifade edildiği bir hikâyedir. Bu sebeple kişilere değil, fikirlere önem verilir.

4.3. Mekân Özellikleri

Mekân, bu hikâyede köy ve köyün çevresi olarak ele alınır:

‘‘Hudutta bozulan ordu iki günden beri Serez’den geçiyordu. Hava serin ve güzeldi. Ilık bir sonbahar güneşi tarlaları, üzerinde henüz taze ve korkak izler duran geniş yolları parlatıyordu. ‘’(s. 9) Serez’in hududundan başlayarak köyün güzelliği anlatılır.

Serez’in Türk halkı, Bulgarların köyü ele geçirmesi karşısında evlerinde sessizliğe bürünürler. Bu evler dışarıdan kafeslerde heyecanlı gölgeler gibi oynar, kapıların arkasında erkeklerin kalplerinin seslerini dinler gibi ifade edilir.

Hain planını gerçekleştirmek için Türkleri merkez kumandanlık dairesinde toplarlar. Bulgarların eline geçen bu dairenin içi hakkında şöyle bilgi verilir:

‘‘Burası kalın fes rengi perdeli, halı döşeli süslü bir oda idi. Duvarlarda askerliğe ait ne bir levha, ne bir program, ne bir timsal vardı. Köşede cevizden camlı bir dolabın üstünde büyük bir nargile, efendisiyle kaçmamış da korkusundan apamış kalmış gibi uslu ve sessiz duruyordu. ‘’(s. 11)

Hikâyede; Türkçülük, millî duygular, Avrupalı devletlerin yıllarca sömürdüğü devletler mekân ismi olarak verilir. Açıkçası savunduğu milliyetçilik fikrini ayrıntılı olarak anlatır. Bu da mekân unsurlarına daha az yer verilmesine sebep olur.

Yapılan planda birkaç mekân vardır. İlk yer Türkleri bir fırına toplayıp bilgi almaktır. Burası ise en büyük fırındır. Değerli olan her şey toplanır ve Sofya’ya gönderilir.

Şehrin en meşhur ve büyük camii olan Sultan Camii’nin bir an önce minaresi yıkılıp kapısına ‘Prens Boris Kilisesi’ levhası asılmak istenir. Bir diğer mekân olan Gazi Evrenos Camii’nin ahır olması, Halil Paşa Camii’nin domuz pastırmalarına depo olması istenir. Kataköz, Süleyman Efendi ve Tarhuncu Muhiddin Camilerinin yıkılması istenir. Camileri ortadan kaldırıp yerine kilise yapmak isterler. Burada dinî unsurların yok edildiğini görürüz. Hâlbuki yüzyıllardır barış ve huzur içinde hem kilise hem de camii yan yana yaşar.

Türk dinine, geleneklerine ve göreneklerine el uzatan, vahşi bir durumla karşı karşıya kalır. Sadece adı anılan Türk mahalleleri ise hikâyenin diğer mekânlarındandır.

Mahallelerden toplanan halk en yakın fırına götürülüp yakılır. Bulgar kumandan ise Hacı Hasan Efendi'nin evine Hükümet Caddesi'ni geçip Maarif Kahvesi'nin önünden dörtlüğe geçerler.

Hikâyede bir diğer mekân ise diğer fırınlara benzemeyen geniş, sarı ve yüksek tavanlı fırındır. Büyük ve yüksek ocakları olan bu fırın, aydınlık ve doludur.

Lale'nin evine giden yol şöyle anlatılır:

“Yüksek duvarlı dar sokaklar... Beyaz minareli küçük ve sakin mahalle camileri... Servili mezarlıklar... Minimini sel köprüleri... Fena ve intizamsız, fakat temiz ve beyaz taşlı kaldırımların üzerinde gezinen tavuk ve kaz sürülerine serçeler de karışıyordu.” (s. 31)

Evin dış kapısındaki tokmak ise fincan büyüklüğünde beyaz ve tek bir göz olarak aktarılır.

Bahçeye giren Radko, evin güzelliği karşısında şaşırır. Zümrütten bir bahçeye benzeyen bu ev; Ferdinand'ın sarayından, Avrupa'nın en güzel mekânlarından bile daha güzeldir. Eve girmeden bahçenin güzelliği dile getirilir.

Evin görünüşü ise büyük ve geniş pencereci, mavi boyalı, üç katlı minimini bir saray olarak betimlenir. Açık pencerelerinin arkasından tül perdeler gözükür. Geniş ve mermer basamakları vardır.

Lale'nin odası ise: “Açık eflatun ipekten perdeler, baygın ve büyük kelebek kanatları halinde yere kadar uzanıyor, halının üzerinde tembel yığınlar hâsıl ediyordu. Köşedeki cibinliğin minimini kubbesi yeşil kurdelelerle tavana asılan beyaz ve geniş bir yatak, esirden havai bir peri mabedine, göklerden düşmüş bir melek yuvasına benziyordu. “ (s. 37) cümleleriyle tasvir edilir.

4.4. Zaman Özellikleri

Hikâyede zaman unsuru dağılan ordunun iki günden beri Serez'den geçmesiyle başlar.

Bulgar ordusunun şehre girdiği tarih ise:

‘‘Ertesi gün, teşrinievvelin yirmi dördüncü sabahı... ‘‘ (s. 10) ifadeleriyle okuyucuya aktarılır.

Bulgar Binbaşı Radko'nun alçak düşüncelerini gerçekleştirmek için harekete geçtiği tarih ise yine teşrinievveldir:

‘‘Teşrinievvelin yirmi sekizinde mutasarrıf Rayef ‘On sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar olan Müslümanlar akşamüzeri alaturka on buçukta müracaatla isimlerini kaydettirsinler. ‘‘ (s. 21)

Şehre girdikten dört gün sonra Türk halkını bir araya toplayarak alçak planını harekete geçirir. Lâle Hanım'ın evine gitmek için söylediği zaman ise:

‘‘Bir saat sonra... Bir saat sonra...’’ (s. 28) diye kendi kendine söyler.

‘‘Şehrin saati alaturka altıyı vuruyordu. ‘‘(s. 28) diye ifade edilen zaman unsuru ise işlerin yolunda gittiğini anlatır.

5. ‘FERMAN’ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA

5.1. Olay ve Olay Örgüsü

Türk hikâyeciliğine modern anlamda yön veren, güç kazandıran Ömer Seyfettin’in eserleri arasında, tarihsel konuları ele aldığı hikâyeleri önemli ve özel bir yer tutar. ‘Eski Kahramanlar’ serisi içinde yayımladığı hikâyelerinin hepsi de tarih konuludur. Bu hikâyelerin oluşumu kurgu esasına dayanır. Tarihî hikâyelerin, bu seri içinde yayımlanan ilki ise ‘‘ Ferman’’ dır.²

Hikâye, ordunun zor şartlar altında yola çıkması ile başlar:

‘‘Sanki bir tufandı. Gök delinmiş gibi fasılasız yağmurlar yağıyor ve bütün ordu Semlin’e doğru sel, çamur, sis ve bora içinde ilerliyordu. Belgrat-Şabaç yolu çökmüştü. Karanlık ormanlara, sarp yokuşlara, uçurumlu dağlara alışkın olmayan nakliye develeri yedekçiyle beraber kaybolmuşlardı.’’ (s. 95)

Bu hikâyede, Otağ-ı Hümayun’un kaybolmasıyla olay örgüsü gelişir. Olay halkası şöyle devam eder: ‘‘Padişah gerdunesinin penceresinden kendi otağını görmeyince, etrafındaki ıslanmış allı, yeşilli, sırmalı esvaplarıyla gözleri kamaştıran iri ve çevik muhafızlarına:

- Daha durmayacak mıyız?

dedi.

- ...

Hiç kimse cevap vermedi. Herkes önüne bakıyor ve şakır şakır yağmur yağıyordu. İhtiyar padişah hasta idi. Fakat ayaklarındaki nıkris sızılarını duymuyor, Kurban Bayramı namazının Semlin’de kılınmasını düşünüyordu. Artık eskisi gibi ata binemiyor, hatta vezirleriyle istişare için bile gerdunesinden çıkamıyordu. Konak yerinde Otağ-ı Hümayunu göremeyen bütün ordu asumanî bir gazap karşısında donakalmış günahkâr bir cemaat gibi birdenbire sustu. ‘‘ (s. 95)

²Yakup Çelik, Tarihî Hikâyelerde Anlatma Problemi, Ömer Seyfettin’i Yeniden Okumak, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 83-95.

Hikâyede, otağın kaybolmasıyla, ordunun içindeki düzensizlik hissettirilir. Sadrazam'ın görevini yerine getirmemesi sorgulanır. Bütün bu yaşananlar karşısında ise, Padişah hastadır ve güçten düşmüştür. Tarihî olaylara yer veren yazar; yorum yapmaktan kaçınır ve bunu okuyucuya bırakır. Aslında Padişah'ın ve Sadrazam'ın hikâyedeki tutumları Osmanlı'nın çöküşüyle ilgili farklı bir yaklaşım olması açısından önemlidir. Sadrazam ve ordu görev bilincinden uzak davranışlar sergiler.

Ordu, sefer sırasında haydutların saldırısına uğrar. Tosun Bey her zamanki gibi yiğitliğini gösterir. Haydutları arar, yakalar. Zor şartlarda eşkıyalarla savaşır. Padişahın ve yüce divanın en gözde kahramanıdır. Devleti için her türlü vedakarlığı yapar.

Tosun Bey, padişaha bağlı bir karakterdir. Otağın kaybolması karşısında çok öfkelenir:

“Otağ-ı Hümayun nasıl kaybolur? Bunu havsalası almıyordu. Padişah onca mukaddesti. Otağ onun nazarında müteharrik bir Kâbe idi. “(s. 99)

Böylece, otağı, Kâbe gibi kutsal sayar. Hatta Kazasker Perviz Efendi'yle, Nişancı Mahmut Çelebi'ye kafa tutacak kadar cesurdur:

“İki konak arasında bir otağa sahip olamayan adam koca bir devleti nasıl idare eder? “ (s. 100)

Verdiği bu tepkiyle Sadrazam'ı da suçlayan Tosun Bey, otağı aramaya çıkar. Adamlarını toplayarak, dere tepe demeden yola koyulur. Geri döndüğünde ise, Sadrazam tarafından çağırılır. Niş'e Ferman-ı Hümayun götürmesini ister. Onun kadar hızlı at sürecek kimse olmadığını söyler.

Tosun Bey'in aldığı bu ferman, kendi ölüm fermanıdır. Kahramanın, Niş'e durmadan yorulmadan gider. Bu yolda bazen sert rüzgârlarda gider, bazen de güneşli günlerde gider. Vatan söz konusu ise her türlü zorluğa katlanır.

Devlet ve padişah için yapacaklarında tereddüt etmez, emirleri yerine getirir. Tosun Bey, kendisine verilen emaneti yerine ulaştırabilmek için, zaman kaybetmeden Niş'e varır. Niş'e ulaştıktan sonra bir çiftliğe dinlenmek için gider. Bu esnada bir rüya

görür. Rüyada göğsüne koyduğu ferman alev alır. Uyandığında fermanın yerinde olduğunu görür.

Bu rüya ona fermanda yazılanları hissettirir. Burada, rüya temi kullanılmıştır. Yazar, halk hikâyelerindeki gibi, olayın akışını bir rüyayla devam ettirir. Hikâye formundaki olayların içeriğine rüya temini ekleyerek, geçmiş anlatı türleriyle de bağ kurar. Tekrar uykuya dalar, aynı rüyayı görür. Bu sefer ferman kan gibi erir ve bütün vücudunu sarar. Korku nedir bilmeyen Tosun Bey korkar ve üç defa sol tarafına tükürür.

Rüyayı gördükten sonra üç defa sol tarafına tükürmesi, hikâyede batıl inançlara yer verildiğini gösterir. Karakterler halkın içinden kimselerdir; olaylara verdikleri tepkiler de bunu kanıtlar.

Tosun Bey gördüğü rüyayla fermanın içinde yazılanları merak eder. Rüyasına giren bu fermanın içinde neler yazıldığını öğrenmek ister. Yağmurdan, terden açılan mühür ise fermanı açması için onu harekete geçirir.

Her konuda emre itaat eden kahraman Tosun Bey, bu fermanı açmakta çok tereddütlüdür, hatta bu konuda kendisiyle savaşıyor. Kendine engel olamayıp fermanı açar. Fermanda, hayretle kendi ölüm emrini görür. Devlet için zararlı bir kişi olduğu söylenen Tosun Bey'in başının kesilmesi emredilir. Bu emir karşısında kendini sorgulamaya başlar.

On yedi yaşından beri at sırtından inmeyen bu korkusuz kahraman; yaptığı fedakârlıkları, verdiği mücadeleleri, kazandığı zaferleri hatırlar. Cesareti yerine gelir ve başını vermeyeceğini söyler. Tosun Bey, iç hesaplaşmasında kendi cesaretini, kuvvetini düşünür. Anadolu'ya varırsa İran'dan Turan'a kadar gider. İsteddiği güce sahip olabilirdi. Ama takdir edilmeyi beklerken bu ferman karşısında yıkılır. Kendi kendine kabahatini düşünür; ancak bir hata bulamaz.

Hikâyenin kahramanı, bir an için devlete ve padişaha olan güvenini kaybeder. Hatta Anadolu ve Rumeli'ye gitse, herkesin ona yardım edeceğini düşünür. Böylece ölümden de kurtulabilir. Bunun için cesareti ve gücü vardır. İsyanı düşünür, emre itaat etmek istemez. Fakat yine de bu emri padişahın verdiğiğine inanmak istemez. Burada padişahın etrafındaki kişilerin çıkarıcı ve fitne sahibi olduğunu anlatır. Bunlar, Tosun

Bey'i çekemeyen haset yüklü karakterdedir. Burada yazar, ordudaki yozlaşmaya da tarihî bir yorum yapmadan dikkat çeker.

İsyan çıkaracak olduğu sırada aklından şunlar geçer:

‘‘Kendini evinde büyüten babasının eski emektarı ihtiyar Salih Ağa gözünün önüne geldi. İstanbul'dan çıkarken veda için elini öpmeye gittiği zaman bu ihtiyarın verdiği nasihatı işitir gibi oldu: ‘‘Padişahın emrinden dışarı çıkma. Canını istese ver. Düşünme. Dünyada olmasa bile âhirette mükâfatını görürsün. ‘’ (s. 105)

Bu nasihatle düştüğü iç hesaplaşmadan kurtulur. Düşündüklerinden büyük bir acı duyan cesur kahraman, canını padişah ve devlet yoluna feda edeceği için söz verdiğini hatırlar.

Kararını değiştiren Tosun Bey, Niş'e gitmeye karar verir. Yola koyulur, beyin konağına gider. İhtiyar Bey, Tosun Bey'i karşılar, böyle bir yiğidin getirdiği fermanı o da merak eder. Okudukları karşısında ağlamaya başlar. Bey, duyduklarına inanamaz. Emrin reddedilmesini ister. Ancak Tosun Bey buna karşı çıkar. Padişahın emrini yapmayan asilerin başını ben keserim diyerek ihtiyarın üzerine yürür.

Tosun Bey, canı pahasına olsa bile devlete olan sadakatini korur. İstese ihtiyar Beyle emri geri çevirebilirdi; fakat emre karşı gelmez.

Hikâyenin tamamında hâkim olan duygusallık, hikâyenin sonunda genç bir kahramanın ölümü ile bitirilir. Aksakallı ihtiyar; kavuğunu çıkarır, Yasin okur. İç avluda ise bu kahraman gencin kanı üzerine yağmur yağar.

5.2. Kişiler ve Özellikleri

Ömer Seyfettin'in tarihî konu alan hikâyelerinde olaylar bir kahraman etrafında şekillenir. Hikâyenin merkezi kahramanı ise, Tosun Bey'dir. Eser, onun üzerine kurulur. Bu tip ile yazar Müslüman-Türk duruşunu yansıtmaya çalışır.

Tosun Bey, yirmi beş yaşındadır. Gür, siyah bıyıkları, şahin bakışlı iri ela gözleri, geniş ve kalın omuzları, levendane yürüyüşü her göreni kendine hayran bırakır. O, ordu içinde rakipsiz bir cesaret, kahramanlık ve çabukluk örneğidir. İhtiyar Zal Mahmut'tan daha kuvvetlidir. Kuş gibi uçar, yıldırım gibi seğirtir, arslan gibi atılır,

kaplan gibi parçalar. Sadrazam en tehlikeli işlere onu gönderir, büyük başarılarından sonra padişahın huzuruna sokar, ona iltifat ettirir.

Hikâyedeki kahraman, fiziksel özelliğiyle geniş omuzlu, güçlü kuvvetli Türk tipi olarak anlatılır.³ Ömer Seyfettin'in tarihî kahramanları, fiziksel ve ruhsal olarak güçlü ve cesurdur. Bunun sebebinin, Türk milletini sağlam bir duruşla görme arzusu olduğu söylenebilir.

Tarihî hikâyelerin kahramanları destansı özellikler taşır. Tosun Bey de, destan kahramanı gibi olağanüstü güçleri olan bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. En güç ve tehlikeli işleri o alır, her türlü zorluğun üstesinden gelir. Eserde, bütün bunlar bir destan kahramanı gibi anlatılır:

“Tek başına yaptıkları dillere destandı. Muhasaradaki kalelere gece gizlice kurulan ince merdivenlerden çıkmış, yalın kılıç, tek başına, düşman arasına atılmış... Düşman ordugâhlarının görünmeden arkasından dolaşarak cephanelerine ateşe vermiş.” (s. 97)

Cesur ve akıllı olan Tosun Bey aynı zamanda fazilet sahibi kahraman bir Türk'tür. Savaş zamanlarında gazeller, kasideler yazar. Cesur olmasının yanında eli kalem tutan bir kişidir; yani her yönüyle donanımlıdır. Hikâyeci, Tosun Bey ile âdeta Türklere rol model olacak bir tip yaratmayı amaçlar.

Ömer Seyfettin'in tarihi bilen bir kişi olması ve tarihi olaylara önem vermesi sebebiyle, kendi fikirlerini Tosun Bey üzerinden paylaştığını söyleyebiliriz. Çünkü hikâyeci eserini oluştururken tarihi bir kişiyi ele almak yerine, kendi oluşturduğu bir tip ile karşımıza çıkar. Bu tip tarihî bir kahraman olarak anlatılır.

Ömer Seyfettin'in tek düşüncesi, millî duyguları yüceltmektir. Bu kahramanı da, millî duyguları öne çıkaran cesur ve tereddüt etmeyen bir destan kahramanıdır. O, padişaha bağlıdır, onun için devlet ve padişah, Kâbe gibi kutsaldır. Nitekim padişahın otağının kaybolması haberi üzerine öfkelenir. Padişah otağı nasıl kaybolur diye düşünür. Çünkü onu Kâbe gibi kutsal sayar. Tosun Bey, padişaha ve otağa dinî değerlere gösterdiği saygı ve sevgiyi gösterir.

³ Zeki Gürel, Ömer Seyfettin'in Tarihî Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma, Hamle Yayınları, 1997, s. 5-19.

Bu haber karşısında Kazasker Perviz Efendi'den hesap sorar. Otağı kaybeden birinin, devleti nasıl yöneteceğini söyler. Verdiği bu tepkiler hikâyeye kahramanının, aynı zamanda sahiplenici özelliğini de gösterir. Tosun Bey, padişah için endişelenir, Zigismond'u huzuruna nasıl kabul edeceği konusunda üzülür. Yaşananlara oldukça hassas ve duygusal yaklaşır. Tosun Bey, olup bitenlere duyarlıdır, otağın kaybolması karşısında kendini tutamaz. Davranışlarında fevri olan Tosun Bey, birkaç adamını toplayarak kaybolan otağı aramaya çıkar. Onun duyarlı ve hiddetli hâli karşısında, Sadrazam ve devlet adamlarının umursamaz hâli söz konusudur.

Hikâyede, Tosun Bey devlet yönetiminde olmayan sade, sıradan bir askerdir; fakat devletle ilgili işler konusunda çok titiz davranır. Sadrazam ve diğer devlet yöneticilerinin rahat ve umursamaz tavırları özellikle vurgulanır.

Devlete ve padişaha sonsuz bir saygıyla bağlı olan, Tosun Bey, görev bilincine de sahiptir. Aldığı emanete gözü gibi bakar ve onu yerine bir an önce teslim etmek ister. Tosun Bey, insani özellikleri yüksek, sadık, güvenilir bir tiptir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki destansı karakterler devlete olan bağlılıklarıyla bilinir. Vatan ve devlet için yapamayacakları hiçbir şey yoktur. Devletin bekası için canlarını bile düşünmeden feda ederler. Tosun Bey'de bir ara tereddüt eder; ama bundan çabuk kurtulur. Salih Ağa'nın nasihatini hatırlayarak, isyan çıkarmaktan vazgeçer. Hatta bu nasihati hatırladıktan sonra pişman olur. Tek amacının devlet ve padişah yolunda canını vermek olduğunu hatırlar.

Bu hikâyedeki diğer kişiler, sadece isim olarak anılır. Uzun uzun şahıs tasvirlerine yer verilmez. İhtiyar padişah hastadır ve devlet yönetiminde etkili değildir.

Sadrazam, koca kavuğu ve uzun boyu ile Sokullu'nun elleri önünde bağlı, gözleri yerde tasvir edilir.

Bu hikâyede yazar, kendi yarattığı hayali kahraman sebebiyle, tarihî kişiler; padişah ve sadrazam fon olarak kullanılır. Kişi kadrosunda yer alan diğer figüran kişiler ise, Yeniçeri Ağası, Beylerbeyi Bayram Bey Kazasker Perviz Efendi, Nişancı Eğri Abdizade Mahmut Çelebi, Silahtar Cafer Ağa ve Nişancı Feridun Bey'dir.

5.3. Mekân Özellikleri

Mekân unsurları anlatılar için oldukça önemlidir. Mekân, anlatılmak istenen olayın yansıtılması için vazgeçilmezdir. Bu unsur, bütün anlatım türleri için geçerlidir. Anlatılacak olan olay ya da konunun anlaşılması için mekânın anlatımı gereklidir.

Genellikle anlatılara mekân tasviri ile başlanır; çünkü mekân kişilerin ve olayların aktarılmasında bir fon olarak kullanılmak zorundadır. Yaratılacak olanlara zemin hazırlar. Bu sayede okuyucu üzerinde daha çok etki bırakır.

Bu hikâyeye de yazar, olay örgüsünün zincirlerini birbirine bağlamak için mekân tasviri ile başlar. Aralıksız yağın yağmur Semlin'e ilerler. Belgrat- Şabaç yolu çöker. Karanlık ormanlarda, sarp yokuşlarda, uçurumlu dağlarda alışkın nakliye develeri kaybolur.

Konak yerine sadrazamın çadırı kurulur. Konak yerinin etrafını sessiz bir mekân olarak anlatılır. Burada sadece yağmurun sesi duyulur. Bu cümlelerle, otağın yerinde olmayışı ile etraf, derin bir sükûta bürünür.

İstanbul'dan beri padişahın bir konak ileri giden otağı, sefere çıkan ordunun mekân olarak İstanbul'dan hareket ettiğini öğreniriz. İstanbul'dan kırk dokuz günde ordunun ulaştığı yerin Belgrat olduğu anlaşılır.

Fermanı götürmesi için Sadrazamın yanına çağırılan Tosun Bey'e, Ferman-ı Hümayunu alıp Niş'e götürmesi istenir. Buradan da anlaşıldığı üzere yeni mekân Niş'tir. Niş'e giderken yol üzerinde:

“Ormanlardan, derelerden, köprülerden, tepelerden, uçurumlardan şimşek gibi geçti.” (s. 101) gibi mekân isimlerinden bahsedilir. Ayrıntılı bir mekân tasviri yoktur. Bir destanda olduğu gibi sadece yer isimleri verilir.

Niş'e varan Tosun Bey, büyük bir çiftliğin önünden geçerken burada kalmaya karar verir. Tosun Bey'in fermanı açtığı oda; taş beyaz duvarlı, nakışlı tavan ve halı örülmüş bir döşeme olarak tasvir edilir.

Niş şehrinin girişinde canlı bir yıldırım gibi dar ve bozuk yollardan geçti şeklinde aktarılır.

Niş'e vardktan sonra gitmesi gereken ihtiyar beyin konağı ise: “ İki kanadı açık geniş kapının, ortasında bir fener sarkan beyaz badanalı kemeri altından, temiz ve zemini kara taşlı iç avluya ilerledi. ‘’ (s. 105) şeklinde anlatılır.

5.4. Zaman Özellikleri

Anlatıların ayrılmaz bir parçası da zamandır. Kişi ve mekânla örülen olaylar, kronolojik bir sırayla anlatılmak zorundadır.

Anlatılarda zaman, vakanın geçtiğı süre zarfında gelişir. Edebî eserlerde zaman unsuru önemlidir. Bu hikâyede zaman, olaylar üzerinden gelişir. Yazar, kesin bir tarih söylemese de hikâyede, Sokullu'nun elleri önüne bağı cümlesiyle 16. yüzyıl dönemini anlattığı çıkarılır.

Zaman ifadeleri hikâyede çok fazla yer bulmaz. Daha çok olayların birbirine bağılandığı bölümlerde zaman kavramları yer alır. Ordu, İstanbul'dan kırk dokuz günde Belgrat'a gelir cümlesiyle kırk dokuz günlük bir süre zarfında gideceğı yere varır. Bu, hikâyede zaman kavramının en belirgin olduğı ifadedir.

Fermandaki emri, yerine getirmek için Belgrat'ta durmayan Tosun Bey'in, haziran sıcağında kıyafetlerini kurutmasıyla zaman dolaylı olarak belirtilir.

Çiftliğı gelen Tosun Bey, gün doğmadan uyandırılmak ister. Buradaki zaman ifadesinde ise destan havası hissettirilir.

Hikâyedeki bütün olaylar sonuca varırken, Tosun Bey, padişahın emrine itaat etmeyen ihtiyarın üzerine yürür ve 'yarım saat' sonra fermandaki emir yerine getirilir.

6. ‘VİRE’ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA

6.1. Olay ve Olay Örgüsü

‘Vire’ hikâyesi, Ömer Seyfettin’in Türkleri ve Türklüğü yücelttiği hikâyelerinden birisidir. ‘Eski Kahramanlar’ serisi içinde üçüncü hikâye olarak yerini alır.⁴ Yine Ferman’daki gibi, bu hikâyede de olaylar, bir kişi etrafında oluşur. Hikâye; bir kalede padişahın gelmesini bekleyen yüz elli askerle bir kumandanın kaleyi savunuşlarını anlatır.

Kızılelma’nın yolu buradandı ifadesiyle hikâyenin başında Türk cihan hâkimiyetinin başlangıç noktası olan Kızılelma’ya dikkat çeker. Çünkü Kızılelma, Türklerin hedefini belirlemede önemli bir semboldür.

Mahmut Ağa, erzağın azalması sebebiyle akın yapılmasını ister. Barhan Bey ise bu fikrin aksini düşünür.

Barhan Bey’in ne yapacağı bilinmez. Merak konusu olarak hikâyenin başından itibaren olay örgüsü içinde yerini alır. Mahmut Ağa, Barhan Bey’e çok güvenir; ancak onu biraz tecrübesiz bulur ve tekrar sorar.

Barhan Bey’in, olaylar karşısındaki tevekkül inancı hikâyede dikkatimizi çeker. Aklında bir plan yoktur, çözüm bulması gereken zor bir durumdadır; fakat Allah’a olan inancını kaybetmez.

Üç yüz kişi kadar bir şövalye ordusu kaleyi kuşatır. Barhan Bey sakinliğini yine korur. Kalenin girişinin dar olması sebebiyle düşmana ateş açamaz. Düşman karşısında dövülmüş kömürleri çuvallara koyar.

Ardından silahtarın getirdiği kutulardaki siyah tozu sarnıca boşaltır. Mahmut Ağa’ya teslim olmak istediklerini söyler. Bu istek karşısında çok şaşırın Mahmut Ağa, kendisi de dâhil olmak üzere, kimsenin bunu kabul etmeyeceğini söyler. Barhan Bey, teslim emrini kabul etmeyeceklerini bilir. Türkler ölümü göze alır; ancak bunu kabul etmezler. ‘‘Çoğu eserleri, Türkçülük ve milliyetçilik ülküsünü yayma ve topluma mâl etme amacı ile yazılmıştır.’’⁵ Türk askerini ve Türklüğü yüceltmesiyle hikâyecimizin

⁴ Çelik, a. g. e. , s. 83.

⁵ Hikmet Dizdaroğlu, Ömer Seyfettin, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1964, s. 14.

amacının kendi ülküsünü duyurmak olduğu anlaşılır. Kumandanlarına olan sonsuz güveni de vurgular.

Vireyi, bozmayacaklarına karşı düşmana teminat verir. Teminata inanan şövalyeler, Barhan Bey ve askerleri kaleden çıkınca sevinçle içeri girer. Kazanılmış zaferlerini kutlayacakken, âdeta büyük bir bozguna uğrarlar. Barhan Bey'in kıvrak planıyla olayın akışı değişir. Mahmur Ağa, tümseği tutar. Barhan Bey'de sol taraftaki çalıların kenarında duran düşmanı tutar.

Yaşanan olaylar karşısında şaşırın şövalyeler şöyle sorarlar: ‘‘İşte biz kalenin içindeyiz... Niye gitmiyorsunuz? Barhan Bey'in kahkahası cevap verdi:

- Sizi muhasara ettik. Hemen teslim olun! ... ‘‘ (s. 150)

Düşmanı dar bir kalenin içinde esir alan Türkler, kalenin etrafını kuşatır. Düşmanla, bu kez teslim olma konusunu Barhan Bey, konuşur. Teslim olmalarını ister. Bütün cephanelerinin Türklerde olduğunu, o dar kapıdan çıkamayacaklarını söyler.

Zeki Türk kumandanı, düşmanı teslim olmaya ikna etmeye çalışır. Cephanedeki barutların kömür ve sarnıçtaki suyun zehirli olduğunu söyler.

Susuz, cephanesiz kaldığını anlayan düşman, teslim olmayı kabul eder. Askeri bir deha olan Barhan Bey'in bir şartı vardır; ancak kalenin içindeki herkesin silahları atmasıyla bu şartı söyler. Tam üç yüz şövalyenin silahlarını alır, hepsini kalenin avlusunda toplar. Şövalyeler ile asilzadelerin ayrılmasını ister. Kaledeki rehinlerin bir ay içinde; bin çuval un, beş yüz kazevi pirinç, beş yüz koyun, iki yüz tulum yağ, yüz tulum peynir, yüz tulum pekmez getirirse serbest kalacağını söyler.

Günlerce aç susuz kalan Prens Petonleç'e kuyudaki suyun zehirli olmadığını, sadece siyaha boyandığını söyler. Bu kadar korkarsa çok yanılacağını söyleyerek âdeta ders verir.

Petonleç ve şövalyeleri, kaleden çıkar ve geldikleri yoldan geri dönerler. Barhan Bey'in istediği erzakları ise kalenin önüne bırakırlar. Bu kale, Kızılelma'yı alacak olan büyük orduyu birkaç yıl daha bekleyeceği sözleriyle bitirilir. Hikâyede Türk'ün ulaşmak isteği hedefe bir gün kavuşacağı anlatılır. O gün gelene kadar Türk

devletinin ayakta kalmasını sağlayan tek gücün Türk milletinin kahramanları olduğu vurgulanır.

‘Kızılelma’ ile başlayan bu tarihî hikâye, bilinçli olarak yine bu sembol ile bitirilir. Çünkü Kızılelma, Türkler için varılması gereken bir yer olarak tarih boyunca anılır.

6.2. Kişiler ve özellikleri

Ömer Seyfettin’in bütün tarihî kahramanları, kişilik özellikleri bakımından birbirine benzer. Nitekim Ferman hikâyesinde Tosun Bey ile bu hikâyedeki Barhan Bey aynı karakteristik özelliklere sahiptir. İkisinin de karakter özellikleri sadık ve güvenilir olmaları, kıvrak bir zekya sahip olmaları, verilen emaneti korumaları, padişahın emirlerine sıkı sıkıya bağlı kalmalarıdır.

Hikâyedeki olaylara yön veren ana karakter Barhan Bey’dir. Yazarın anlatma yöntemine dayalı ifadeleriyle ana karakter Barhan Bey çok düşünen, hiç faka basmayan akıllı cesurlardandır. Küçük, siyah gözleri daima karanlık bir inin derinliklerinden bakar gibi parlar. şehzade Beyazıt’ın bütün Anadolu’yu hayrette bırakan meşhur pehlivani kahraman Kuduz Ferhat’ın üvey kardeşidir. Ancak ona hiç benzemez. Kuduz’un elik zırhları kğit gibi yırtan pençeleri, kalın demir kalkanları bir dokunuşta delen yumruğu, çeki taşını pamuk torbası gibi zahmetsizce kaldırıp yirmi adım öteye atıveren pazusu Barhan Bey’de yoktur. Barhan Bey’in kısa vücudu, yuvarlak omuzları üstünde hatta biraz sakil görünen kocaman baş vardır. Ancak bu baş, parlak bir zekya sahiptir.

Barhan Bey, güçlü kuvvetli Türk tipini anlatan bir karakter değildir. Ancak parlak zekâsıyla bütün gücü elinde toplar.

Sipahi zabiti Mahmut Ağa da yardımcı karakterlerden biridir. Mahmut Ağa, kalenin savunulmasında Barhan Bey’e yardım eder. Olay rgs içinde yazarın istedikleri doğrultusunda hikâyede yer alır.

Bir diğer yardımcı karakter ise şövalyelerin kumandanı Petonleç iri, kırmızı sakallı bir adamdır. Yüzü sapsarıdır. Kaledeki yüz elli Türk askeri,  dört yüz kadar şövalye ise yardımcı karakter olarak kişi kadrosunda yerini alır.

6.3. Mekân Özellikleri

Yazar, kurguladığı dünyayı tasvir eder. Bunu da mekân anlatımlarıyla gerçeğe en yakın hâliyle vermeye çalışır. Olayların oluşumu için mekân tasvirileri önemli bir unsurdur. Ömer Seyfettin, bu hikâyesinde kale ve kalenin çevresini mekân olarak ele alır. Kale, yüksek burcun demir saçaklı küçük penceresinden ufukları ormanlarla, dağlarla çevrilmiş ıssız vadi olarak tasvir edilir.

Bu tasvirin ardından erzak sıkıntısı olan ordu, Grobing isimli mekânın çok zengin olduğunu söyler. Bu yerlere gidip erzak sorunu çözmek isteseler de kalenin uzak olduğu dile getirilir. En yakın kasabaya ancak iki günde gidilebileceği söylenir.

Mekân olarak kale, yalnız müdafaa için yapılır. Hem kapısı çok dar, hem de bir meydana doğru açılmaz. Kapının karşısında bulunan tümsekle tasvir edilir. Bir tezi anlatma amaçlı bir hikâye olduğu için mekân unsurlarına çok az yer verilir.

6.4. Zaman Özellikleri

Hikâyelerde olay örgüsünü tamamlayan, gerçeklik kazandıran temel unsurdur. Bu temel unsur, anlatılarda izleği oluşturmak için olmazsa olmazdır. Bu hikâyede, Goça taraflarındaki kalenin iki yıldır Türklerde olduğu aktarılır.

Yine, iki yazdır padişahın gelmesini bekleyerek zaman tekrarlanır. Kaleyi terk ederlerse ‘... On gün değil, on saat içinde neler olur... ’ (s. 143) cümlesiyle kısa zamanda kaleyi kaybedecekleri ifade edilir.

Kalede tutsak kalan düşmanların ise: ‘Barhan Bey’in karşısında üç gün daha dayandılar. ’ ve ‘Fakat aksi gibi ayın dördü idi. ’ (s. 153) gibi zaman ifadeleri yer alır.

Bir ay geçmeden ifadesiyle hem zaman ifade edilir hem de hikâye bitirilir.

7. ‘BAŞINI VERMEYEN ŞEHİT’ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA

7.1. Olay ve Olay Örgüsü

Ömer Seyfettin’in asker tiplerini anlattığı hikâyelerinden biridir. Hikâyedeki olaylar, Peçevi Tarihinden alınmış bir bölümle başlar. Bu bölümde hikâyenin içeriğine uygun olan ‘Zigetvar’ın dört tarafı kâfir hisarı iken, bu gaziler olmasa böyle bir savaş mümkün değildi.’ diyerek başlar. Böylece, hikâye ile ilgili okuyucuya bilgi de vermiş olur.

Grijal Kalesi’ni savunan gazilerin tek bir amacı vardır. O da Toygun Paşa’nın son kuşatmasından kışın şiddeti sayesinde kurtulan Zigetvar Kalesi’ni almaktır. Kalenin tasviri şöyledir:

‘Bütün kaleler Türklerin elinde yalnız şu Zigetvar... Bu kale de alınırsa ‘Kızılelma’ yolu açılacak.’ (s. 206) Yazar, diğer hikâyelerinde olduğu gibi, bu hikâyede de yazılış amacını söyler. Bu amaç, Türk’ü ve Türklük bilincini yüceltmektir. Eserdeki fikri yapının en aktif yanı, toplumsal açıdan yorumlanabilmesidir.

Asker olmadığı halde savaşımlara katılan kendini vatan savunmasına adanmış Kuru Kadı, sürekli Zigetvar’ın olduğu yöne bakar. Kale onun için tek idealdir.

‘Kuru Kadı’nın içi sıkılıyor, bir şeyler olacağını hissediyordu.’ (s. 206) Zamanının tamamını ibadetle geçiren Kadı, afe sabahı abdestini tazelerken nöbetçinin sesini duyarak yukarı çıkar. Kuru Kadı’nın hareketleri bu şöyle tasvir edilir:

‘Elindeki ibriği bıraktı. Kulak kabarttı. Bu, kuledeki nöbetçinin sesiydi. Kolları sıvalı, ayakları çıplak, başında takke, hemen yukarı koştu. Merdivende çavuşa rast geldi. Onu itti. Yürüdü. Nöbetçinin yanına atıldı.’ (s. 208)

Kaleden çıkan düşmanı gördü ve gazileri uyandırmalarını Kurban Bayramı’nı önceden yapacaklarını söyler. Düşman sayıca fazlaydı, hisardaki gaziler ise kendisiyle birlikte yüz on dört kişidir. Ama yine haklarından geliriz diye düşünür. Hikâyedeki kişiler cesur karakterlerdir ve şehit olmak, onlar için bir şereftir. Her durumda sonuna kadar mücadele etmek isterler.

Bedenler kalkanla, tüfekte, okla dolar. Palanganın neşesi, ruhu olan Deli Mehmet ile Deli Hüsrev yine herkesi güldürür. Bu iki arkadaş masal kahramanları gibi büyük bir şöhrete sahiptir. Hiçbir kural onları korkutamaz. Top sesi, kılıç kalkan şakırdamaya başlayınca yerlerinde duramaz, coştukça coşarlar. Kazanılan zaferden sonra rütbe ve hilat istemezler. Onlar bütün bu kahramanlıkları vatan için yapar. Kuru Kadı bu Deli Mehmet, Deli Hüsrev asker olmamalarına rağmen fikirlerinde kararlılardır. Açık bir tavırla vatan yolunda şehitliği isterler. Hatta Kuru Kadı bu iki arkadaşın herkesi güldüren münakaşalarına gülümseyerek elçinin yanına gider. Her an çıkabilecek olan savaş onlara tedirginlik ve korku vermez. Bekledikleri tek an gaza fırsatını yakalamaktır.

Kalenin vire ile verilmesini isteyen düşman, elçi gönderir. Onlar vatan uğrunda şehadeti kutsal saydıkları için: “Savaştan önce namaz kılalım, birbirimizle helalleşelim, tekbir getirelim.” (s. 211) diyerek bu özlemlerini dile getirirler. Gaza gününün Kurban Bayramı arifesi olması, onlar için daha anlamlı hâle gelir.

Teslim olmayı kabul etmeyen gaziler, din uğruna şehit olmanın kutsallığına inanırlar. Bir destandan esinlenerek yazılan bu hikâye, modern hikâye formunda şekillenir.

Savaş anında Deli Mehmet’in başı vücudundan ayrılır. Ancak vücudu buna rağmen atının peşinden koşar, başını almaya çalışır. Bütün bu olaylar Deli Mehmet’in manevi yönünü ortaya koyar. Başı kesilen bir insanın düşmanın peşinden koşması imkânsızdır. Bir destandaki gibi olağanüstü olaylara rastlanır. Mehmet Kaplan’ın dediği gibi:

“Deli Mehmet ve Deli Hüsrev gibi, hem gazi hem veli olan tipler, kendilerine has manevi güç ile tabiat kanunlarını aşarlar. “⁶ Deli Mehmet’in bu hâlini gören Kuru Kadı çok şaşırır. Gördüklerine inanamaz. Deli Mehmet’in mezarını kendi bulur ve gömdürür. Mezarın başında ‘Yasin’ okurken mezarın yeşil nurlarla tutuştuğunu görür. Bunu durumu öyle güzel anlatır ki şehitlik makamına ulaşmak ister herkes, şöyle anlatılır:

⁶ Mehmet Kaplan, Hikâye Tahlilleri, Dergâh Yayınları, 2011, s. 67.

“...Önündeki mezarın birden yeşil nurlarla tutuştuğunu gördü. Sesi kısıldı. Dudaklarını oynatamadı. Çeneleri kilitlendi. Bu yeşil nurun içinde Deli Mehmet’in kanlı boynuna sarılmış beyaz kanatlı bir melaike hem onu nurdan elleriyle okşuyor hem açık alnını öpüyordu. Bu sıcak, bu yeşil nur büyüdü. Taştı. ” (s. 214)

Mezarın başında Yasin okunması dinî motiflerle hikâyenin tamamladığını gösterir. Ömer Seyfettin, kişilerini çok yönlü yaratır. Her bakımdan farklı bir toplumsal noktaya dikkat çekmeyi başarır.

Gördükleri karşısında şaşırın Kuru Kadı, Bütün günlerini bu mezarın yanında geçirir. Büyük bir taş yontturup yazdırdı. Beş vakit namazı bile burada kıldırmak ister.

Bütün bu yaşananlardan sonra Grişgal’de onun için “’deli oldu” diyorlardı. (s. 215) Gördüklerini de içindeki heyecana kapılıp Mevlit-i Şerif diliyle yüzlerce beyitlik bir destan yazdı. Bu destan Peçevi Tarihinde yer alır.

Deli Hüsrev’i dinlemeyip gördüğü mucizeyi anlatan Kadı çok pişman olur. Deli Hüsrev’den yardım ister. Hüsrev, ona gördüğü mucizenin şehitlik müjdesi olduğunu söyler. Ama gün geçtikçe perişan, berbat bir hâle düşer. Vali Ahmet Bey onu: “’Meczip bir kişidir, hizmetinden istifade edilemez” (s. 216) diye geri gönderir. Herkes, her şeyi unuttur. Sadece Kuru Kadı’nın yazdığı destan unutulmaz.

On iki yıl sonra Zigetvar’ın ele geçtiği gün Deli Hüsrev parçalanmış cesedinin yanında uzun boylu, ak saçlı, aksakallı, yeşil cübbeli bir şehit bulurlar. Bu şehidi daha önce gören bilen tanıyan yoktur. Yarasının nerede olduğu belli değildir ve sarığı bile bozulmaz. Bu kişiyi kimse tanımasa da, o kişi meczup Kuru Kadı’dır.

7.2. Kişiler ve Özellikleri

Ömer Seyfettin’in tarihî hikâyelerinde kişi kadrosunu askerler oluşturur. Bu hikâyede de olaylar asker kahramanlarının çevresinde şekillenir. Zaten tarihî hikâyelerindeki kişiler epik ve efsanevi kişilerdir.

Asker olmamasına rağmen savaşa girmiş olan Kuru Kadı hikâyenin temel karakteridir. Kuru Kadı; zayıf, esmer bir yüze sahip olup sırtı hafif kamburdur. Sinirli boynu incektir ve üzerinde çıkık alınlı iri kafası taş topuz gibi durur. Görünüşü böyle tasvir edilir. Karakter özellikleri bakımından ise gayet sert, gayet titiz, sinirli bir

adamdır. Etrafindakiler, onun sabahtan akşama kadar namaz kıldığı, zikrettiği, geceleri hiç uyumadığı için deli olduğunu düşünürler. Bir destan kahramanı gibi görünse de Kuru Kadı, gerçekçi bir kahraman olarak anlatılır.

Kuru Kadı'nın tek amacı ise, 'Kızılelma'ya ulaşmaktır. Bunun için, asker olmasa da savaflara katılır. Kızılelma'ya giden yolda Zigetvar Kalesi'nin Türklerin eline geçmesini ister. Tarihî hikâyelerde Ömer Seyfettin'in Türkçülük fikrini işlediğini görürüz. Bunu da yarattığı karakterler ile hikâyenin tamamında varılması gereken bir hedef olarak işlenir. Bu, kişilerle, eserin fikri yapısının en aktif yanını oluşturur.

Kuru Kadı ile topluma örnek olacak kişiyi veli tipi örneğini verir. Bu örnek, Anadolu coğrafyasında yüzyıllardır hüküm süren manevi bir kavramdır. Cesur, devletin bekasını düşünen, manevi yönü kuvvetli kişilerdir. Yazar, bu hikâyede de yarattığı veli tipi ile topluma fikir olarak yön vermek ister.

Yine diğer kişiler arasında Deli Mehmet ve Deli Hüsrev vardır. Deli Mehmet ve Deli Hüsrev de Kuru Kadı gibi veli tipine örnektir. Savaşlarda masal kahramanları gibi savaşır, hiçbir düzene uymayan, maddiyata önem vermeyen Anadolu dervişleridir.

Bunlar, kazanılan zafer sonrası hiçbir mükâfat kabul etmezlerdi. Fani vücuda sadece kefen gerek derler. Toplar atılmaya kılıçlar şakırdamaya başlayınca coşarlar, kendilerinden geçerlerdi. Hikâyedeki kişiler manevi yönden güçlüdür. Toprakların manevi fethi, bu kişiler sayesinde kazanılır. Deli Mehmet ile Deli Hüsrev'in ruhu gelecek nesle aktarılmak ve unutturulmamak istenir.

Hikâyenin diğer kişilerinden sadece isim olarak bahsedilir. Geniş tasvirler ve bilgiler verilmez. Bunun sebebi, hikâyenin bir kişi üzerinden devam etmesidir. Palanga kumandanı Ahmet Bey, diğer boy beyleriyle birlikte, Toygun Paşa ordusuna katılır.

Hisardaki zayıflar, bekçiler, hastalar, ihtiyar sipahiler ise diğer kişilerdir. Hisardaki gaziler Kuru Kadı ile yüz on dört kişi vardır. Bir de karşı tarafın palangayı saran Zigetvar kumandanı Kıracın vardır. Bu kişiler hikâyede figüran karakterlerdir.

7.3. Mekân Özellikleri

Hikâyede, mekân unsuru Zigetvar'dır. Zigetvar Kalesi mekânın kullanıldığı tek yerdir. Bugünkü sınırlar içinde Macaristan'a aittir. Kızılelma'ya ulaşmak için tek hedef vardır o da Zigetvar'ın kuşatılmasıdır. Zigetvar Kalesi, hikâyenin giriş bölümünde sönmüş bir yanardağ gibi, simsiyah gösterilir. Kale tasviri puslu bir mekân olarak okuyucuya sunulur. Bulutlar demir renginde betimlenir ve havanın iyi olmadığı söylenir.

Bu hikâyede mekân diğer hikâyelerde olduğu gibi sınırlıdır. Olaylar bir kalenin içinde geçer. Mekân unsuru olayların anlatılışında mekân tasvirlerine de yer verilerek tamamlanır. Ömer Seyfettin, hikâyelerinde bildiğimiz gibi olaya önem verir. Bu sebeple hikâye unsurlarında geniş tasvirler yoktur. Ancak buna rağmen, olay akışıyla birlikte verilen mekân unsuru gerçekçiliğini korur.

Hikâyede, Zigetvar Kalesi'nin üst tarafındaki göl, kirli bir bakır levha gibi yeri kaplar. Kargalar, havaya boşaltılmış bir çuval canlı kömür ellemeleri gibi karmakarışık geçerler, sessizliği parçalayan keskin, sivri sesleriyle gıkıyorlardı. Kuru Kadı'nın gözüyle Zigetvar böyle görünür. Bunun hemen sonrasında Kuru Kadı kendi bulunduğu mekânı, derin bir karanlık kuyuyu andıran dar basamaklarında kaybolduğunu söyler. Vire hikâyesindeki gibi mekân dar bir kalede geçer.

Kuru Kadı'nın mescit odasındaki taş yalakta abdest alması, bahçeye açılan kapı kemerinde asılı kandil mekâna farklı bir bakış kazandırmakla birlikte gözlem gücü yüksek gerçekçi bir bakış kazandırır.

Yine kaleden çıkan düşmanın görülmesi bile kaleye olan hayranlığı etkilemez. Kale, erguvan rengindeki bir esmerlik içinde siyah bir kaya gibi duruşu ile tasvir edilir. Kalenin heybeti hikâyede sık sık tekrarlanır. Alınması gereken kale, hedefleri gerçekleştireceği için daima güzelliğini ve heybetini korur.

Grijgal'in vire ile verilmesi teklifini reddeden ordu, ovada Grijgal'e gelen yollardan toz duman yükselir. Savaş meydanı on beş gazinin tozu dumana katmasıyla anlatılır sadece. Gaziler sayı olarak azdır; ancak on beş kişi gazi ile meydan coşar, düşmanı şaşırtmaya yeter.

7.4. Zaman Özellikleri

Hikâye zaman ifadesiyle başlar: ‘‘Yarın arefeydi. Kurban Bayramı’nın öncesi gün.’’(s. 206) Hikâyenin girişinin böyle başlamasının en önemli sebebi, hikâye boyunca tekrarlanacak olan hikmetli olaylar, veli tipini yansıtan kişiler ve ordunun savaşa namazlarla hazırlanmasına zemin hazırlar. ‘‘Arefe sabahı’’ ifadesi, hikâyede birkaç kez tekrarlanır.

Yine gazaya başlamadan önce, ‘‘Kuru Kadı bahusus yarın Kurban Bayramı... Bugün cuma... Hem de arefe...’’ (s. 211) zaman unsuru olarak sürekli yinelenir. Bu ifade her ne kadar zaman unsuru olarak verilse de, hikâyedeki zaman belirsizdir.

Hikâyede, olaylar arasındaki geçişler zaman unsurları ile sağlanır. Bu, bütün hikâye boyunca bu şekilde verilir. Olayların içinde fark edilmeden verilen zaman ifadeleri genellikle aynıdır. Arefe ve cuma günü, Kurban Bayramı öncesi gibi zaman ifadeleridir.

Hikâyenin sonunda ‘‘On iki sene sonra’’ (s. 216) ifadesiyle geçen zaman dile getirilir ve hikâye bu şekilde bitirilir.

8. ‘FON SADRIŞTAYN’IN OĞLU’’ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA

8.1. Olay ve Olay örgüsü

‘Fon Sadriştayn’ın Karısı’ hikâyesinin izlek olarak devamıdır. Ömer Seyfettin, hikâyeci yönüyle genel hatlarıyla millî unsurları ele alır. Bu kez kadın unsurunu odak noktası olarak hikâyesini kurgular. Kadının, aile ve toplum hayatı için vazgeçilmez önemini vurgular. Kültürü aktaran, gelecek nesillerin devamını sağlayan kişiler annelerdir.

Hikâye, Sadriştayn’ın oturduğu koltuktan İstanbul’u seyretmesi ile başlar. Şehir, her zamankinden daha güzeldir. Otomobiller, tramvaylar, arabalar, alaylar hatta limandaki büyük küçük bütün araçlar her yer süslenir. Yazar, şehirdeki hareketliliğin sebebini Türklerin millî bayramı olarak açıklar.

Herkesin kutladığı bu özel gün, millî şair Orhan’ın doğum günüdür. Sadrettin de, büyük bir sevinçle eşine kutlamalara birlikte katılmak istediğini söyler. Ancak Madam Sadriştayn, bu sizin kendi bayramınız diye cevap verir.

Yıllarca bu ülkede yaşasa da Madam Sadriştayn, Türk’e ve Türklüğe dair hiçbir şey bilmez. Farklı kültüre sahip olan bu çift, aslında birbirine yabancısıdır. İlk başlarda, çalışkanlığı ve tutumluluğuyla kendisine hayran bırakan bu eş, zamanla Sadrettin’in aralarındaki farkı anlamasını sağlar. Ne yazık ki bunun için geç kalır. Tam bunları düşünürken dışarıdaki gazeteci çocuk; Vakit, Havadis, Tanin, Turan, İkdam, Büyük Gazete, Haliç, Güzel İstanbul gibi gazete isimlerini bağırarak geçer. Yazar, burada dönemin en etkili ögesi olan gazeteyi de ele alır. Millî edebiyat döneminde Ömer Seyfettin de birçok gazete ve dergide yazılar yazar. Hikâyede yer alan gazete isimleriyle mesajlar da verir.

Bütün gazeteler, şair Orhan’dan bahseder ve onun resmine yer verir. Fon Sadriştayn, resme bakınca Orhan’ı bir yerden tanır. Yüzü, gülüşü, bakışı tanıdık gelir. Yabancı biri değil de çevresinde çok iyi tanıdığı bir kişi gibidir.

Orhan’ın kendi kültürüne ve milletine bağlılığıyla Türk gencine seslenir ve kendi özüne dönmesi gerektiği dile getirilir. Orhan, halkına âşıktır, halkını sever ve onlarla birlikte yaşar. Halkıyla iç içe yaşadığı için on cilde yakın eser verir.

Anadolu'yu köy köy, oba oba gezer; Türk ruhunu destanlarla dinler. Ruhuna işleyen millî aşkla üç cilt şiir, iki cilt roman, üç başarılı trajedi verir. Eserlerinde Turan'ı anlattığı için yücedir ve herkes tarafından takdir edilir. Bu cümlelerle Ömer Seyfettin, kendi fikirlerini ve kendi çalışma azmini dile getirir. O da inandığı değerler uğruna kısa ömrü boyunca çok çalışmıştır. Türk'ü, gelenek ve göreneklerini anlatmak için emek vermiştir.

Hikâyede, gazetede yazılarla 'Yeni Lisan' makalesinde savunulan fikirler aktarılır:

“Orhan asrımızın en büyük dâhisidir. O, devirlerden beri gaflet kâbusuyla uyumuş bir millete yüksek vicdanını duyurdu. Lisanını öğretti. Ondan evvel Türklerin umumi bir lisanı yoktu. İstanbul'da 'tabi Türkçe' tahkir olunuyor, birtakım şair, birtakım edip taslakları 'Servet- i Fünûn'un mahut Frenk mukallitlerini taklit ederek Arapça, Acemce terkip düzmeyi bir marifet, bir sanat sanıyorlardı. Yahut 'Tasfiyeciler'in suni lisanını millî Türkçe zannediyorlardı. ” (s. 310)

Başarının ve takdir edilmenin tek yolunu kendi özünde bulur. Frenk'e, Acem'e bakmaz; kendi âşık sazlarını, tekke neyelerini taklit eder. Kendi milletinin dilini, hikâyelerini, kahramanlarını yüceltir. Gazetede yorumlar devam eder, orada Orhan'ın her şeyi annesinden öğrendiği yazar. İlham kaynağı olarak dinini gösterir, bu terbiye sayesinde başarılı bir şair olduğunu söyler.

Bu satırları okurken Sadrettin'in, aklına oğlu gelir; oğlunun eğitimi ve terbiyesi için çok uğraşır. Ancak başarılı olamaz. Oğlu, ömürleri boyunca çalışıp birikimlerini çalar ve Amerika'ya kaçar,

Yazarın burada vermek istediği mesaj annenin çocuklar üzerindeki etkisidir. Anneler, çocuklar üzerinde babalarından daha etkilidir. Sadrettin, iyi bir evlat yetiştirmek için çok uğraşır; ama tesiri dokunmaz. Eşi Lida, Alman olması sebebiyle millî terbiyeden habersizdir. Oğulları Hasip de geleneklerden uzak büyür. Aslında hikâyede, yabancılarla evliliğin olumsuz yönü ele alınır. Yabancı eşle evliliklerde, kendi kültüründen uzaklaşan nesiller yetişir.

“Ne Türk olabilmişti ne de Alman... ” sözleriyle bireylerin yaşadığı kimlik sorununa dikkat çeker. (s. 313)

Oğlu Hasip'in de Orhan gibi olmasını ister. Her dâhi gibi Orhan'ı da annesi var eder. Aslında Sadrettin, Hasip'e imrenir. Orhan'ın annesini merak eder ve onunla tanışmak için evlerine gider. Orhan'ın annesi, Sadrettin'in ilk eşidir. Eski eşi, onu affettiğini ancak yaşananları neden geveze bir romancıya anlattığını sorar. Fon Sadriştayn, her şey için özür diler, büyük bir üzüntüyle evden çıkar.

8.2. Kişiler ve Özellikleri

Hikâyenin ana karakteri Fon Sadriştayn'dır. İhtiyar biri olarak bahsedilen Sadriştayn:

“Oburluğun zaruri neticesi olan nikris sızıları onu, geniş bir pencereye dayalı derin koltuğunda ölüm için işkenceye konulmuş, ümitsiz bir esir azabıyla kıvranıyordu.” (s. 305) diye anlatılır.

Almanla evli olması sebebiyle bir Alman gibi yaşayan Sadriştayn, sürekli yer, içer, çalışır. Yaşlılığında bir koltuğa gömülü kalır.

Tematik bir hikâyenin devamı olan ‘Fon Sadriştayn’ın Oğlu’ mutsuz bir evlilik yapan, Anadolu Şimendifer Kumpanyası mütekait memurlarından Sadrettin kişisi etrafında kurgulanır.

Sadrettin, ilk eşiyle mutluluğu bulamaz, gün geçtikçe zayıflar. Zayıfladıkça hastalanır, vereme yakalanır. İyileşmek için Almanya'ya gider. Orada Lida adında bir Alman kadınla evlenir. Yaşlandıkça eşiyle aralarındaki soğukluk artar; çünkü birbirine yabancı olan bu iki insanın ortak hiçbir yanı yoktur. Alman eş Lida:

“Kalın gözlükleri altında iri mavi gözlerini süzüyordu. Altmışlık şişman bir ihtiyar sanılacaktı. Hâlbuki bu zavallı kadıncağız, henüz kırk beşinde bile değildi.” (s. 306) cümleleriyle tasvir edilir. Yıllarca biriktirdiği serveti oğlu tarafından alınıp götürülür, Madam Lida ise bir anda yaşlanır.

Sadrettin, Orhan'ın annesinin nasıl biri olduğunu düşünürken eşini:

“Fedakârdı, namusluydu, muktesitti, çalışkandı, ciddiydi.” (s. 313) sıfatlarıyla anlatır.

Hikâyedeki bir diğerk kişi ise Orhan'dır. Orhan; millî şairdir ve genç bir dâhidir. Orhan, yirmi yedi yaşındadır. On cilde yakın eser vermiş, halkına âşık biridir. Bu sevgi o kadar güçlüdür ki halkla birlikte yaşar. Orhan'la gençlere rol model olacak bir karakter yaratılır. Orhan bir şair olarak üretkendir, sanatında tabii Türkçeye yönelir ve kendi kültüründen beslenir. Orhan Bey'in bu özellikleri, Ömer Seyfettin'in yaratmak istediği yeni neslin portesini çizer. Orhan yüceltilirken onun karşısında yer alan Hasip yerilir:

“Hodgâm, azimsiz, müsrif, tembel, karakersiz bir serseriydi. Daha küçükken riyakârlığa başlamıştı. Annesine ‘Ben Almanım! Türk eşektir’ kendisine ‘Ben Türküm! Almanlığı kabul etmem.’ diyerek ikisinin arasında gizli gizli buz dağları yükseltir; sonra yalanla, düzenle her birisinin muhabbetini ayrı ayrı çalar, çaldığı iki muhabbeti sahiplerine karşı birer şantaj aleti yapardı.” (s. 313)

8.3. Mekân Özellikleri

Mekân unsurlarına sıkça yer verilen bir hikâyedir. Esas mekân evdir, yine pencere motifi kullanılarak dışarıdaki hayata özlem duyulur.

“Yorgun bir bakışla Fındıklı'nın üstünden geçiyor, mavi Boğaz'ı aşarak, uzaklara, ta Çamlıca Tepesi'ne dikilip kalıyordu.” (s. 305) ifadeleriyle evin manzarasından gördüğü mekânları söyler. Dolmabahçe Sarayı ile Ayazpaşa'dan Kabataş'a inen yokuş mekân olarak ele alınır.

Üç odalı, küçücük, dar bir apartman dairesinde yaşamayı tercih ederler. Alman eşi, küçük bir mekân seçer. Her konuda tutumlu ve israfı sevmeyen Lida, ev konusunda da aynı fikirdedir. Tasvirin en geniş tutulduğu mekân Orhan Bey'in köşküdür:

“Balıksırtı geniş yolun iki tarafında büyük akasyalar sakin gölgeleriyle her tarafı kaplıyor, zarif tarhlarda isimlerini bilmediği çiçekler, vücutları görünmeyen peri gözleri gibi kendine bakıyorlardı. Tatlı kokular içinde yürüdü. İlerde bu gayet loş gölgeler altında daha beyaz duran mermer bir havuz vardı. Yasemin kemerlerle örtülü keçi yolları sarmaşıktan kameriyelere gidiyor, büyük büyük çamlar bahçe duvarlarını gizliyordu.” (s.316)

Mekânların insan üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. Yazar da köşkün görünüşü hakkında şu yorumu yapar:

“Bu sahnede doğan, büyüyen nasıl dâhi olmaz?” (s. 317)

Köşkün içi de görünüşü kadar güzeldir:

“Duvarlarda en meşhur Türk ressamlarının levhaları vardı. Tavanın nakışlarında, yerdeki halının, döşemelerin renklerinde öyle bir ahenk vardı ki... İnsan bakarken kendisini bir ‘sükûn musikîsi’ içinde sanacaktı.” (s. 318)

8.4. Zaman Özellikleri

‘Yirmi beş sene sonra’ epigrafiyla hikâye başlar. Bu zaman ifadesiyle yirmi beş yıl sonrası anlatılır.

“Şuh mayısın sabah güneşi” (s. 305) diyerek zaman unsuruna yer verilir.

Ömer Seyfettin, olaya dayalı hikâyeler yazdığı için tasvirleri, zaman ve mekân unsurlarını sınırlı tutar. Genellikle olaylar arasındaki geçişleri sağlamak için zaman ifadeleri yer alır.

Şair Orhan için yapılan kutlamalarda: “Demek ki saat on ikiydi.” (s. 311) diyerek vakti tahmin etmeye çalışır.

Hikâyenin çözüm bölümünde ise Kânunusaniden beri ifadesiyle Sadrettin’in ocak ayından beri baston kaybettiği söylenir.

9. ‘ZEYTİN EKMEK’ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA

9.1. Olay ve Olay Örgüsü

Toplumun her kesiminden insanı anlatan Ömer Seyfettin, bu hikâyesinde toplumu oluşturan bireyi ahlakî açıdan ele alır.

İdeal toplumu yaratmak için ideal insanı yetiştirmek gerektiğine inanan yazar, toplumdaki ahlakî yozlaşmaya dikkat çeker.

Naciye ile Sabire çocukluk arkadaşlarıdır. İkisi de Rumeli göçmenidir. Balkan Savaşı sırasında birbirlerini kaybederler. Sabire; aşçı bulmak için dolaştığı İstanbul sokaklarında tesadüfen, Naciye’yle karşılaşır. Naciye, anne ve babasını kaybeder; Sabire ise ailesinden ayrı yaşar.

Naciye, ailesini kaybedince yalnız kalır. Ev sahipleri ona, bekâr odalarında yaşayan bir eş bulur. Bu evlilik, geçim sıkıntısı sebebiyle mutluluk getirmez.

‘‘Bu adamcağız iyiydi, fakat gayet fakirdi. Muharebeden evvel bir mecediye gündelikle yapılar da çalışıyordu. Asker olunca Naciye’ye otuz kuruş maaş bağlanmıştı. Eve izinli geldiği akşamlar, bazı karavana çorbası da getiriyordu.’’ (s.332) sözleriyle yoksul insanların hayatını gözler önüne serer.

Sabire, otuz kuruşluk maaşla geçinmesine çok şaşırır. Vesika ekmek ve zeytin yiyerek yaşayan Naciye ise hâline şükreder. Güzelliğiyle bu fakirlik içinde yaşamaması Sabire için akıl almaz bir durumdur. Aklına:

‘‘Acaba Cemil böyle bir kadını rüyasında görse ne yapar? ‘’ (s. 333) diyerek Naciye hakkında ahlaksız planlar yapar.

Aç ve yoksulluk içindeki zavallıya: ‘‘Haydi, deliliği bırak, gel bir gece bizde kal. Ye, iç, sonra bak bir daha buraya dönebilir misin? ‘’ (s. 334) diyerek ikna etmeye çalışır.

Naciye, yoksulluktan usanır ve birkaç lokma için bir gece misafir olarak kalmak ister. Karnını doyurduktan sonra gideceğini düşünür. Başına gelecek olaylardan habersiz ne yiyeceğinin hayalini kurar.

Kılık kıyafetinden utanan yoksul kız, bunu yakın arkadaşına söyler. Naciye’yi alır, Muazzez Hanım isminde birinin yanına götürürler. Naciye’ye, şık beyaz kıyafetler giydirebilirler. İpekli bir korse giydirip yine ipekten, gayet ağır bir giysi giydirebilirler. Böylece kendileri de ahlaksız yollardan kazanç sağlamak isterler.

Genç kız, karşılıklarına alıp onu hayranlıkla izlerler. Aralarında, Rıza şu kadar para verir, Hacı İbrahim görse böyle davranır gibi konuşmalar geçer. Naciye, paha biçilen kişinin kendisi olduğunu anlar. Oradan kaçamak ister; ancak bir an için ipekli esvaplar içinde kendini iyi hisseder.

“Bir geceden ne olur? Hemen birisinin kucağına atmazlar ya... Bu akşam biraz sıcak yemek yerim! Yarın erkenden yanlarından kaçırım!” (s. 339) diye düşünür.

Açlıktan gözü kör olan genç kız, bir an tereddüt eder. Sabire ve arkadaşlarına karşı çıkıp hayır demek için direnmez. Bu zengin insanların, sofralarındaki yiyecekleri hatırlar. Açlık ve zor yaşam şartlarındaki Naciye, sadece yemek için bir kez bir hata yapacağını düşünmez. Ömer Seyfettin, toplumdaki sosyal konuları işler. Bunu da genellikle halkın içindeki insanlardan seçer. Yazar, topluma İnci Enginün’ün de ifade ettiği üzere: “Ömer Seyfettin, konularını halktan alan hikâyelerinde büyük ölçüde toplumun aksayan taraflarını, yaralarını ele almış ve bu konular üzerinden mizahtan da yararlanarak topluma ahlâkî dersler vermeye çalışmıştır.”⁷

Naciye’yi görüp beğenmeleri için Moda’da dolaşmaya çıkarlar. Burada Fasih Bey’le karşılaşır. Naciye’nin güzelliği karşısında etkilenir ve pazarlık yaparlar. Yaşananlar karşısında tepki vermez, eve dönse yiyecek bir şey yoktur. O kadar açtır ki yemek kokularını duyar.

Karnını doyurmakla namusu arasında tercih yapar. Fasih Bey’in evine gitmeye karar verir. Naciye’ye bu zengin evde sunulan yemek, bıkmış usandırdığı zeytin ve ekmeğe olur. Hikâyede Naciye’nin, feda edeceği namusunu yine aynı şartla, zeytin ekmeğe kaybedecek olması buruk bir yoksulluk olayı değildir. Kevser Baş’ın ifadesiyle: “Eleştirel bakış açısının bir sonucu olarak okuyucusunda bir farkındalık oluşturmak

⁷ İnci Enginün, Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923) , Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006, s. 437.

ve toplumdaki zafiyetlere dikkat çekmek amacıyla ahlakî söylem oluşturduğu ve bu söylemi inşa ederken sıklıkla ironiye yöneldiği görülür.”⁸

Yazar, büyük bir ironiyle okuyucuya nasihat vermeyi amaçlar. İffetin, hazır ve kolay hayattan daha değerli olduğunu vurgular. Hikâyenin son bölümü çarpıcı bir şekilde bitirilir. Ömer Seyfettin’in eserlerinin en karakteristik özellikleri, beklenmedik şekilde bitirilmeleridir.

9.2. Kişiler ve Özellikleri

Sabire ve Naciye hikâyeye yön veren kişilerdir. Zıt iki karakter yaratarak, hikâye aktarılır. Sabire kötülüğü, Naciye iyiliği temsil eder. Naciye, gür, kıvrıkcık, kumral saçlarını mermer kadar beyaz omuzlarına döker.

Asker eşinin, otuz kuruş maaşıyla geçinir. Vesika ekmeğın yanında zeytinle katık eder. Bu durumundan şikâyetçi değildir, şükreder. Ancak dört yıldır zeytin ekmekle karnını doyurur. Zenginlerin yaşamını duydukça kendi şanssızlığından, sefaletinden bıkar.

Naciye, saf ve yoksul bir kızdır. Yatağın arasından eski, yamalı, siyah yünden bol bir çarşaf çıkarır. Utanarak giyer. Naciye; iyi, dürüst, namuslu, fakir bir kadinken, onun karşısında yer alan Sabire ise tam zıddıdır. Kötü, yalancı, iffetini koruyamayan, bir zengindir. Ancak, bu zenginlik, ahlaksız yollardan kazanılır.

Sabire’nin, şık siyah çarşafı, açık boynundaki iri zümrüt taşlı platin pandantife, elindeki büyük altın çantasıyla zenginliği tasvir edilir.

Cin fikirli olan Sabire, Naciye’ye yardım etme bahanesiyle onu evine davet eder. Onu kendi ahlaksız tarafına çekmek ister. Saf ve yoksul Naciye, yemek için bu teklifi kabul eder. Kendisinin pazarlandığını anlar, yine aç karnını doyurmak için vazgeçmez. Bir kereden bir şey olmaz diye düşünür. Fasih Bey’in evinde de hayal ettiği yemek sofrasının yerine zeytin ekmeği görünce hatasını anlar, evden kaçar.

⁸ Münire Kevser Baş, Ömer Seyfettin’in Kurgusunda İroni İle İnşa Edilen Ahlakî Söylem: “Zeytin Ekmek” Hikâyesi Örneği, Hikâyenin Türkçe Sesi, C. 2, S. 265, 2019, s. 202-209.

9.3. Mekân Özellikleri

Sabire ile Naciye Üsküdar'daki Zeynep Kamil Hastanesi'ne inen تنها yolda karşılaşırlar. Bu yol şöyle anlatılır:

“Komşu duvarların üstünden aşan bahar çiçekleriyle süslenmiş sık dallar bozuk kaldırımlara ince tül gölgelerini yaymışlardır. Siyah saçaklarda, kırık kiremitler arasındaki yuvalarının insan sefaletini duymayan mesut serçeler sanki başka bir cihanın, sanki başka bir bayramın zevkini sürüyorlarmış gibi cıvıldıyorlar, uçuyorlar, sevinçlerinden kaplarına sığamıyorlardı. ” (s. 328)

Naciye'nin evi, sıvaları dökülmüş bölmelerle, kaplamasız tavanla buraya ahırdan bozma sefil bir kümes manzarası izlenimini verir.

Evin içinin tasvirine şöyle devam edilir:

“Köşede yırtık bir hasırın üstüne birkaç yatak yığılmıştı. Hasırın ucunda bir gaz sandığı vardı. Üstünde büyücek bir testi, yanında bir vesika ekmeği, yeşil bir çanak dolusu zeytin duruyordu. Cumba ile perdesiz pencerenin önündeki tahtadan sedirin üstüne ince, eski bir yol keçesi örülmüştü.” (s. 331)

Naciye'nin gözünden zengin bir semt olan Kadıköy ise:

“Üsküdar'ın, mahallesinin harap evlerine alışan gözleri temiz parke döşeli sokakları yabancı görüyor, kâgir binalara bakarken kendini bir ecnebi memleketinde sanıyordu.” (s. 340) bir Avrupa şehri gibi anlatılır.

Fasih Bey'in zengin evi ise:

“Geniş taş merdivenlerden çıktılar. Antrenin, salonun gazları yakılmıştı. Naciye ömründe görmediği bu ihtişama, bu süslere hayretle baktı. Hele salonda, âdeta açlığını unuttur gibi oldu. Halılar, duvarlarda resimler, vazolar, ağır perdeler, ortadaki masa... ” (s. 344) şeklinde gösterişli bir tablo gibi tasvir edilir.

9.4. Zaman Özellikleri

Olaya dayalı hikâye olduğu için zaman unsurlarına çok az yer verilir. İki arkadaş tesadüfen karşılaşır. Karşılaşmalarındaki zaman unsuru şöyle dile getirilir:

“Balkan bozgunu başladığı zaman aynı kazada birisinin babası hâkim, birisinininki sandık eminydi. Kaçarken birbirlerini kaybettiler. İşte altı sene sonra yine karşı karşıya geliyorlardı.” (s. 329)

Olayların akışında ise zaman, dört denedir kulübesinde sıcak yemek pişmemesi sözleriyle ifade edilir.

Dört yıldır evinde yemek pişmeyen Naciye, tüm gün Sabire’yle İstanbul’da gezer.

“Bir yemek için bu gece işte namusunu feda ediyordu. “ (s. 347) cümleleriyle karnını doyurmak için gittiği Fasih Bey’in evinden gece yarısı çıkar gider.

10. ‘BİR ÇOCUK ALEKO’ HİKÂYESİ ÜZERİNE TEMATİK ÇALIŞMA

10.1. Olay ve Olay Örgüsü

‘Bir Çocuk Aleko’ hikâyesinde yazar, Türklük bilincine bir çocuk gözünden bakar. Milliyetçiliğin ve Türkçülüğün anlatıldığı bir hikâyedir.

Ali, Gelibolu’da bir Rum fırıncının yanında çalışan çocuktur. Savaş olacağını duyan ustası Anadolu’ya kaçar. Ali, burada barınamayacağını anlayınca, ailesini aramaya koyulur. Uzun bir süre yollarda aç susuz kalır. Köye varır; ancak giremez. Köy boşaltılır. Ali, uzun süre yürümekten bitap düşer. Ne yapacağını düşünürken uzaktan gelen kafileyi görür. Su istemek için tümseğe oturur ve kafileyi bekler.

Kafilenin gelişinden Rum olduğunu anlayan Ali, onların arasında büyüdüğü için, Rumca bilir ve konuşur. Bunların arasına katılıp Malkara’ya kadar gidip gidemeyeceğini aklından geçirir.

Onlar, yanlarında Türk istemezler, bir Türk’e ekmek değil, bir damla su bile vermezler diye düşünür. Ali’nin bu düşüncesi, Rumların Türklere olan düşmanlığını doğrular.

Papaz, Ali’ye bakarak Türk mü, Rum mu olduğunu anlamaya çalışır. Balkanlarda, o dönemde büyük savaşlar yaşanır. Osmanlı’ya bağlı olan azınlıklar bir bir bağımsızlıklarını ilan etmek isterler. Bu da Balkan coğrafyasında, Türk’e ve Türklüğe olan düşmanlığı aleni hale getirir. Bu hikâyede de yazar, papaz ile Ali’nin diyaloglarında bunu ifade eder.

Bu sebeple hikâyedeki Ali isimli küçük çocuk, adını Aleko olarak değiştirir. Rum olduğuna onları inandırır. Eğer Türk olduğunu söylerse, kendisine yardım etmeyeceklerdir. Ali karakteri etrafında, yaşı ne olursa olsun bir Türk’ün zekâsıyla övünülecek olduğunu anlarız. Zaten Ali, papazı kandırır. Yazar, burada Ali’yi; yani Türk’ü yüceltir. Papazı ise hemen inanan, kolay kandırılacak zayıf bir karakter olarak gösterir. Küçük Ali karşısında papazı yermiştir.

Ali, ‘‘Bize katıl. ‘’ diyen papazın kafilesine girer. Papaz, aralarına katılan bu çocuğu kilisede hizmetçi olarak görevlendirir. Küçük Ali, bunu kabul eder.

Artık papazın hizmetinde bulunan çocuk, hep onunla birlikte. Yine bir gün birlikte otururken Papaz, Ali'ye bıraktığı şarabı içirmek ister. Bunun üzerine,

”Eline aldığı bardağın içindeki siyah suya baktı. Köydeki hocanın Ramazan vaazlarında, ‘Bir damlası haramdır. İçen imansız gider.’ dediğini hatırladı. Ama... Hayır... O keyif için, günah için mi içecekti! Zorla... İçmese bunların arasında barınabilir miydi? ” (s. 367) diye düşünür. Bu cümleler küçük yaştaki bir çocuğun yetişmiş olduğu toplumun geleneklerine, dinine bağlılığını gösterir. İnandığı değerleri bir an olsun unutmaz; ancak kıvrak zekâsıyla bunları yapmak zorunda olduğunu bilir.

Kafile, bir Rum köyüne gelir. Ali, burada kilisede kalır ve papaza hizmette bulunur. Ali, kilise hizmetçisinin yanında yatar, sabahları erken kalkar, kiliseyi temizler, sabah ibadetlerinde ona yardım eder. Bir ay geçmeden her şeyi öğrenir. Papaz, jandarma kumandanına hep onu gönderir. İyi Türkçe bildiğini fark eder.

Yine Türk düşmanlığı, kiliselerde edilen dualarda bile görülür. Kilisede Türklerin perişan olması için dua edilir. İhtiyar, genç bütün köy halkı her sabah bu duaları tekrarlar. Olaylar karşısında bilinçli olan Ali derin bir uykudan uyanır.

Pazar günleri dolu olan kilisede, Türklerin kış geçmeden dağılacağını, bu sefer İstanbul'un kesinlikle alınacağını, ne kadar Türk varsa hepsinin kesileceğini söylerler. Türk'e karşı bu düşmanlık her yeredir. Kilisede bu düşmanlığı arttıracak her desteği verir. Kilisenin bu tavrı karşısında Ali, imamın sözlerini hatırlar. İmam, Hıristiyanlar da Allah'ın kuludur, onlara fenalık etmenin Müslümanlara fenalık etmekten daha günah olacağını söyler.

Buradan şöyle bir sonuç çıkarabiliriz; Türk her zaman dosttur, düşmanlık gütmmez. İnsanı dili, dini için ayırmaz. Kendinden olmayanı düşman görmez. Hatta zabıtlar, papaza selam verir, hâl hatır sorarlar. Ancak kilisede edilen dualardan haberleri yoktur. Rumlar düşmanlıklarını kendi aralarında, gizli saklı yaşarken Türk, her zaman alını açık, dosthâne tavırlar sergiler. Ömer Seyfettin, hikâyesinde anlattığı bu düşmanlık, Balkanlarda askerlik görevini yaptığı zamanlara ait gözlemdir.

Küçük Ali, bu düşmanlık karşısında kendini zor tutar. Jandarma kumandanına gidip “ Türk olduğunu” söylemek ister.

Papaz, Ali'yi milleti için hizmet etmeye çağırır. Tabii bu, Rum milleti için bir çağrıdır. Ali'ye kendi; millî duyguları aşlamaya çalışır. Onu yanına çağırır. Onun; yani Rumların millî duygularını coşturacak masallar, efsaneler anlatır. Nitekim:

“Adam, anası babası için her türlü fedakârlığı etmeli. Hatta canını bile vermeli. Öksüzlerin anası, babası milletleridir. Her öksüz, milleti için en büyük hizmetlere hazır olmalı. Öksüze bakan, büyüten milletidir. Millet, evladından yardım ister.” (s. 369) sözleriyle, milliyetçi bir ruh yaratmaya çalışır.

Yine efsanelerle Ali'yi, hizmet vermesi için ruhen hazırlar:

“Ona bazı yerlerini anlamadığı bir lisanla eski Rumların dünyada neler yaptığını, bir Rum kızının yüzerek gidip düşman gemilerini deldiğini, bir Rum kahramanının üç yüz kişi ile bir milyonluk orduları bozduğunu hikâye ediyordu.” (s. 369)

Ali, dinlediği hikâyeler karşısında tedirgin olur. Rumların her an düşündüklerini yapacağından korkar. Bir yandan da Türklerin önceden İstanbul'u, Çanakkale'yi almak için gösterdikleri kahramanlıkları düşünür.

Nihayetinde papaz, Ali'ye bir mektup verir. Poturunun içine diker ve Çanakkale'ye gider. Askerlerin arasında bir yol bulup İngiliz kumandanına bunu götürmesini ister.

Rum papaz, İngilizlerle işbirliği yapar ve küçük bir çocuğu da casusluk yapması için cepheye gönderir. Cesur Ali, ‘Büyük Yunan, Büyük Rumluk’ emelini dinledikçe üzülür. Anlattıklarını duyunca aklına kendi milleti gelir.

Küçük Ali'nin düşüncelerine geçmeden önce, ‘Büyük Yunan’ emeline değinelim. Yazarımız, bu fikri bilinçli olarak ele alır. Balkanlardaki durumu askerliği sebebiyle bilen Ömer Seyfettin, Türklerin de milliyetçiliği bir ülkü olarak benimsemelerini ister.

Yazarımız; bir asker, bir sanatçı; bir sosyolog gözüyle ulusun kurtuluşunun bir ülküye bağlanarak gerçekleşeceğini düşünür ve bunu, eserlerinde konu olarak işler. Bu hikâyede de Türkçülük ve milliyetçilik konularına değinir. Ancak bu hususu, papaz

düşüncelerini dile getirdikten sonra açıklar. Bunun sebebinin şahsî nitelik taşımadığı Türk'e ve Türklüğe olan düşmanlık olduğu açıktır. 'Büyük Türklük' ihtiyaçtan doğar.

Ali ise, papazın söyledikleri karşısında köyünü, camisini, Sırat Köprüsünden, cennetten, cehennemden bahseden ihtiyar imamı kürsüye çıkartıp hayal eder. Büyük Türklük' için, Türk düşmanlarının perişan edilmesi için, papaz gibi konuşur.

Ali'nin hayali gözünde canlanırken dinî unsurlara yer verir. Cennet, cehennem, ahiret, Sırat Köprüsü gibi. Ömer Seyfettin'in 'Büyük Türklük' emeli âdeta bir vücutta canlanır. Diğer kahramanlarında olduğu gibi, bunda da ülküsünü bir çocuğun dudaklarından dökülmesini tercih eder.

Ali, poturunun ağına mektubu diker. Türk sanılsın diye başına bir fes alır. Torbası dört günlük ekmekle, peynirle, haşlanmış yumurtayla doldurur. Papaz, alnından öper, eline kâğıdı uzatır, yolcu edilir.

Ali ise, kâğıdı İngiliz kumandana vermeyip Çanakkale'deki paşaya götürme planını yapar. Kâğıdı teslim etmek için yola düşen Ali, "Geceleri yine fundalıklarda yatıyor, ama eskisi gibi korkmuyordu. Şimdi ruhu çok kuvvetliydi. Aç kalacağını, yine açıkta kalacağını hiç düşünmüyor, milletine yapacağı hizmeti aklına getiriyordu." (s. 372)

Ali, bir Türk çocuğu olarak yolda her türlü zorluk ve sıkıntıyla karşılaşır. Manevi olarak kendini güçlü hisseder, milletine hizmet etmek onu mutlu eder. Ali'nin tek emeli; Deli Hüsrev, Deli Mehmet, Barhan Bey, Kuru Kadı kişilerinde olduğu gibi vatana, millete hizmet etmektir.

Yolda duydukları Rumların söylediklerinin aksi olunca küçük kahramanımız çok sevinir:

"Yollarda rast geldiği askerlerle tatlı tatlı konuşuyor, Rumlar arasında duyduğu havadislerin hep aksini işitiyordu. İngilizlerin bir adım ileri atmak ihtimalleri yoktu. Süngüden hepsinin ödleri kopuyordu. 'Daha bir ay tutunamazlar, boyunlarını kırarlar.' deniliyordu." (s. 372)

Duydukları karşısında çok sevinir ve bir önce mektubu vermek ister:

“Dinledikçe damarlarındaki kan kaynıyor, bir an evvel paşanın oturduğu yere erişmek hırsıyla adeta koşuyordu.” (s. 372) Ali’ye, paşanın yanına gitmesi için bir sipahi yardım eder. “Yeni yollardan topçu izlerinden yürüdüler. Mekkari hayvanlarına, küçük cephane arabalarına, hasta sedyelerine tesadüf ediyorlardı. Top sesleri olmasa muharebe oluyor sanılmayacaktı.” (s. 372) Paşanın yanına giderken cephenin arka planına da yer verilir. Yol sonunda yaşadıklarını yavere anlatır. Köyünü bulamayıp Rumlarla yaşadığını anlatır. Onların arasında kalabilmek için Rum olduğunu söyler. Kilisede yaşananları, papazın kendisine anlattıklarını paylaşır.

Zabit doğrulur, okumaktan yorulan gözleri birdenbire parlar. Kendi eliyle Ali’nin poturunu söker. Mektubu çıkarır, Rumca tercümanı çağırır. Ali ve zabit, paşanın çadırına gider. Papazın verdiği bilgiler ve ettiği iftiralar şöyledir:

“Papaz, sekiz aydır köyün önünden geçen taburların, topların adedini, Türklerin silahsız ahaliye yaptığı zulümleri, gebe kadınların karınlarını yarıp çocukları, genç kızları kazıklarda ve Rum erkeklerini toplayıp ateşte yaktıklarını uzun uzun söylüyor, ‘Daha bizi kurtarmaya gelmeyecek misiniz? Dört gözle sizi bekliyoruz. Her sabah sizin için dua ediyoruz.’ diyordu.” (s. 374)

Ali ise, bunların yalan olduğunu haykırmak ister. Rumlarla kaldığı süre içerisinde böyle olaylara şahit olmaz. Hatta jandarmaların, askerlerin, zabitlerin Rumlara sevgiyle yaklaştıklarını hatırlar.

Mektubu biter, papazın; yani bu casusun yakalanması emrini verir. Yaver, Ali’ye beş lira mükâfat parası verilmesini söyler. Ali, parayı kabul etmez. İsteddiği şeyin para değil, hizmet etmek olduğunu dile getirir:

“Hizmet etmek isterim.” der. (s. 374) Ömer Seyfettin’in hikâye kahramanlarının tek bir amacı vardır o da vatana hizmet etmektir. Onlar için maddi değerler önemsiz ve değersizdir. Kahramanı çocuk da olsa paraya tamah etmez.

Vatani için büyük işler yapmak isteyen Ali, paşaya başka bir fikir sunar. Rumlarla İngilizlerin parolasını bildiğini, kolaylıkla düşman tarafına gidip onlara da kendini Rum diye tanıtmak ister. Bizim taraf için faydalı bir şey görürse haber getireceğini söyler.

Paşa:

“Bak, biz bunu düşünemedik! ” der. (s. 375) Bu fikri beğenir. Ali'nin zekâsı, paşanın hoşuna gider. Ali, yaverle yola koyulur. Savaşın yaşandığı köyden anlaşılır. Birkaç tepeyi aşınca tarlalar üzerindeki zararı görürler. Duvarları, çatıları harap olmuş bir köyle karşılaşır. Tepenin arkasındaki inlerden birine Ali'yi sokar. Yolun devamını zorluklarla geçerler.

Kumandan Bey, Ali'nin gündüz karşı cepheye gitmesini tehlikeli bulur. Gündüz giderse vurulacağını söyler. Onu ileri hatlara gönderir. Hatın sonundaki siperde fundalık yardan gece aşağı inmesini ister. Gece inmesini istemesinin sebebi vurulmadan İngiliz tarafına geçebilmesidir. Küçük bir çocuğun yapamayacağı işlerdir. Bu kadar ağır bir sorumluluğu taşıması imkânsızdır. Sabaha karşı İngilizlerin yanına beyaz mendil göstererek giderse alabileceklerini söyler.

Ömer Seyfettin'in asker olması sebebiyle anlatımları da gerçekçidir. Bu tehlikeli durum karşısında bile Ali; korkmaz, sevinir. Siperleri içinden kalbi sevinç dolu geçer, heyecanlanır.

Zabit, gündüz Ali'yi almaz, geceye kadar bekletir. Ali gece olunca cepheye geçer, siperin üzerine çıkar. Hava karanlıktır ve siperlerde kimse yoktur. Ali, çalılar arasında giysileri yırtılarak geçer. Bir yarı tırmanarak geçmeye çalışır. Dört saatte yarı geçmekle uğraşır. İngiliz siperlerine yaklaşınca bir değneğe karargâhtan verilen beyaz bezi takar. Kıbrıs diye bağırır, parolayı söyler.

Daha sonra Ali, sesin geldiği tarafa doğru yürür. Henüz güneş doğmaz. Beyaz torbaların arasında tüfek uçları görünür. Torbaların üstüne çıkar; ancak bayırı atlayamaz. Çünkü çok derindir. Bir askerin kucığına düşer. Karşı tarafa geçişi böyle olur.

İngiliz cephesine geçen Ali, kumandanla tercüman sayesinde anlaşır. Kumandan, ona küçük saatli bir bomba verir. Bunu Türk paşasının çadırına bırakmasını ister. Kurulduktan yarım saat sonra patlayacağını anlatır. Bu hain planı yapar. Hâlbuki Türk paşası böyle düşünmez.

Ali, bu sözler karşısında yine asil Türk ile İngiliz kumandanını kıyaslar. Diğer hikâyelerinde olduğu gibi yabancı karakterler her zaman kötüdür. Dürüst bir şekilde

Türk'ün karşısına çıkamaz. Böyle küçük oyunlarla alçakça davranışlar sergiler. Türk ise her zaman dürüştür, bir mert gibi davranır. Basit oyunlarla, hilelerle kazanmak istemez.

Ali, bu hainlik karşısında İngiliz kumandanın da ölmesini ister. Bomba yanlışlıkla harekete geçer. Ali, parmağını hareket ettirir; ancak geri gelmez. Bu hain kumandanın söylediklerinin cezasız kalmasını istemez. Bombayı bıraksa hemen anlarlar, onu öldürürlerdi.

Bu düşünceleri aklından geçirirken, İngiliz kumandanın yanına gitmeyi düşünür. Kumandana bir şeyler söyleyeceğim diye çadıra girer. Bombanın patlaması için yarım saat beklemesi gerekir. Sonra tercümana, Rum olmadığını kumandana söylemesini ister. Duyduklarına şaşırın tercümanın, karşısında Ali kendisiyle ve Türklüğü ile gurur duyar.

“Ne cesaretle buraya geldin? Şimdi kurşuna dizileceksin.” (s. 382) sözleri karşısında gülmeye devam eder.

Ali, cesurca karşılıklarına çıkıp göğsünü gererek, ben onu öldüreceğim der. Yaşanan konuşmadan sonra büyük bir gürültü duyulur. Ali de kumandanla birlikte ölür. Vatanı için ölümü göze alır. Yapılan hainliklere çocuk yüreğiyle dayanamaz. İçindeki asil Türk ruhunu yaşatır.

10.2. Kişiler ve Özellikleri

Hikâyenin merkezî kahramanı Ali'dir. Bütün hikâye başından sonuna kadar onun üzerinden kurgulanır. Ali uzun boylu, kıvrırcık kirpikli ve iri siyah gözlü, esmer bir çocuktur. Rum bir fırıncının yanında çalışır ve Rumcayı çok iyi bilir. Savaş olacak diye ustası Anadolu'ya kaçınca, Ali annesini ve babasını aramak için yola koyulur. Yol esnasında bir kabileyle karşılaşan Ali'nin dış görünüşü siyah kuşağı, mavi aba saltacağı, gönden torbasıyla koyunlarını arayan mini mini bir çobana benzer. Sert kumral saçları güneşin aydınlığı gibi parlar. Tasvirlerden de anlaşılacağı gibi Ali tam bir Anadolu insanıdır.

Kafiledekilerin Rum olduğunu anlayınca, kendisine yardım etmeyeceklerini düşünerek, adını 'Aleko' olarak değiştirir. Olaylar karşısında kıvrak zekâsını gösteren bir karakterdir. Hikâye boyunca zekâsıyla iki cepheyi idare eder, emirlere uyar.

Ali, ailesini bulmak için Rum kafilesiyle birlikte gider ve Rum papazın hizmetine girer. Papazın ondan şarap içmesini istemesi üzerine, aklına köydeki hocanın sözleri gelir: ” Bir damlası haramdır. İçen imansız gider. ‘ (s. 367)

Ali dinine bağlı bir karakter olarak eserde her zaman dinî öğelere yer vermiş bir karakterdir. Ömer Seyfettin bu küçük ve inançlarına sonuna kadar sahip çıkan karakteri, herkese örnek olması için yaratır.

Hikâyecimiz, Ali karakteriyle dinî unsurları öne çıkarır ve benimsetir. Ali köyde yaşarken camiye giden, hocanın verdiği vaazları dinleyen birisidir. Anlaşılacağı üzere halkın içinden biri olan Ali, taşıdığı fikirler ve vatanı için yaptıklarıyla bir fikri savunur.

Hatta Ali, köyün imamı ile papazı karşılaştırır. Her sabah kilisede Türklerin perişan olması için dua eden papazın karşısında imam; Hıristiyanlar da Allah’ın kuludur, onlara fenalık etmek Müslümanlara fenalık etmekten daha günahtır diye vaazlar verir.

İmam dostluğu ve kardeşliği isterken, papaz bunun tam tersini dile getirir. Kış geçmeden Türkler dağılacak, İstanbul bu kez alınacak der. Türklerin bir tane kalmamak üzere öldürülmesini söylerler.

Ali, bu iki dinî kişinin söyledikleri üzerinden manevi olarak da İslam dininin yüceliğini dile getirir. Ali isimli karakter, küçük olsa da dindardır. Ömer Seyfettin, hikâyelerindeki tipleriyle manevi duygulara da yer verir. Ali karakteri on dört yaşında küçük bir çocuk olsa da cesur, dindar, bilinçlidir. Halkın içinden, tam bir Anadolu insanıdır.

Küçük Ali’nin aynı zamanda milliyetçi bir kimliği de vardır. Yazar, kişi kadrosunu seçerken, her sosyal tabakadan insanı bu milliyetçi ruhla yaratır. Küçükten büyüğe, halktan askere, kadından erkeğe kadar...

“Büyük Yunan. Büyük Rumluk” emelini dinledikçe Ali çok üzülür, bütün bedeni bir acı içinde kıvrılır. Küçük bir çocuğun bu denli millî duyguları derinden hissetmesi, eserin yapısındaki amacı bize duygusal bir kimlikle verir.

Böylece yazar, ‘Büyük Yunan’ emelinin karşısında, ‘Büyük Türklük’ fikrini savunur. Rumların savunduğu fikirlere karşın Türklüğü yüceltir. Her zaman yarattığı hikâye kahramanlarıyla Türklüğü öven, Türklük bilincini savunan Ömer Seyfettin, bu hikâyesinde küçük bir çocuk ile fikrini savunur.

Küçük Ali’nin köyünün camisinden, ahiretten, Sırat Köprüsünden, cennetten, cehennemden bahsetmesi milliyetçilik ruhunun, dinî ve manevi bir havayla verilmek istendiğini ifade eder.

Bu sözlerle küçük insanın büyük idealini gözler önüne serer. Hikâyenin kahramanı cesur, milliyetçi, dinine ve dinî değerlerine sahip çıkan, vatanını seven ve her türlü hizmeti yapan bir kahramandır. Diğer tarihî hikâyelerinden farklı olarak asker ve üst rütbe bir kişi değildir. Küçük bir çocuk vardır karşımızda. Ali, yeni nesil bir kahramandır. Ömer Seyfettin’in hemen hemen bütün hikâyelerinde yeni bir tip yaratma emeli vardır. Bu kişi her zaman millî bir fikri yapıya sahiptir. Bu genç ve yeni kahraman, bütün nesillere örnek olacaktır.

Merkezî kişi Ali, yanında diğer şahıs kadrosu geniş değildir. Papaz; zayıf uzun parmaklı, uzun tırnaklı sarı elleriyle beyaz sakallı, mavi gözlü bir ihtiyardır.

Siyah bıyıklı, soluk kabalıklı, iri askerler kişi kadrosunda yer alır. Paşa, tıknaz, sakallı bir adam. Yine kısa boylu, gözlüklü zabıt vardır.

Karşı tarafın İngiliz paşası ise büyük bir masadaki koltuğa yaslanmış, beyaz kesik bıyıklı, kıpkırmızı yüzlü, ihtiyar bir adam olarak tasvir edilir.

Diğer hikâyelerindeki gibi, bu hikâyede de merkezde ana karakterler vardır ve olaylar bu kişiler üzerinden şekillenir.

10.3. Mekân Özellikleri

Hikâyede mekân unsurları, diğer hikâyelerde olduğu gibi olay örgüsüyle birlikte verilir.

Nitekim başlangıç bölümünde Ali’nin uyandığı yerin betimlemesi gece kaldığı tozlu fundalıklardır. Ilık, parlak bir güneş her tarafı ısıtır. Bulutsuz hava bembeyazdır. Çalıkların üstünde kuşlar cıvıldaarak uçuşur.

Gelibolu'da Rum bir fırıncının yanında çalışan Ali'nin, orada akrabası yoktur. Mekân olarak, sadece Gelibolu ismi yer alır. Ailesini bulmak için köye geri döner; ancak burada da kimse yoktur. Köyün adı söylenmez. Sadece, köyün kimsesizliği evlerin kapanmasından, ahırların boşalmasından, küçük çarşı meydanının at, araba, asker, çadır dolmasından anlaşılır.

Ailesinin Malkara'ya gitmiş olacağını düşünerek yola çıkar. Yol, dalgalı tepelerden parça parça görünür, yeşillikler arasında kaybolur.

Kafile, yola devam ederken, küçük bir hanın bahçesinde, asırlık çınar ağaçlarının altında mola verir. Böylece, hikâyenin akışıyla birlikte, mekân tasvirleri de yer alır. Kafile bir Rum köyüne gelir. Burada kiliseye yerleşirler. Kilise, karanlık, gamlı, kapalı bir bina olarak anlatılır. Bahçenin kalın, yüksek duvarları koyu maviye boyanır. Bu cümlelerle kasvetli bir mekân tasviri anlatılır.

Kilisenin içindeki papazın odasını ise kaygan taş döşeli küçük avlunun sonundadır diyerek kısa bir tasvirle anlatır.

Yine başka bir yerde papazın odası, bahçeye bakan bir pencerede, kahverengi kalın perdesi açık kalır. Papaz minderin üstüne, Meryem Ana kandili yanan köşeye oturur. Burada olaylar ile beraber verilen mekân unsurları vardır.

Yazar, hikâyedeki olaylara önem verdiği için, mekân betimlemeleri az yer tutar.

İngiliz alayına gidip Türk kumandanlara yardım eden Ali, papazın verdiği mektubu Çanakkale'ye götürür. Olayın geçtiği yerin Çanakkale olduğunu, buradan anlarız. Çanakkale Savaşı'nın önemli cephelerinden 'Arıburnu' cephesinden bahseden yazarımız bu mekânlarla, hikâyenin gerçekçiliğini arttırır.

Cephede Türk paşasının yanına gitmek isteyen Ali, mekânı anlatırken denizin üstünü süte benzetir. Ormanın içinden geçerek dik bir dereye gelirler. Derenin sağında çadırları görür. Köyün uzaktan görünüşü beyaz çatılı ve tenhadır. İnce ahşap köprüyü geçerler. Ahşap köprüyü geçince köye girerler.

Yaverle çıktığı yolda, bir köy; birkaç tepe ile duvarları yıkılmış, çatıları yanmış, harap olarak tasvir edilir.

İngiliz paşasını kendi silahıyla yok eden bu akıllı Türk çocuğunun, İngiliz siperlerini yok etmesi siyah alevlerin akşama kadar sönmediği şeklinde anlatılır.

Hikâyede; mekân unsurları az olsa da hikâyenin bütününe yayılır. Hikâyedeki mekân tasvirlerinin az ve sade olmasına karşın, gerçekçi ve etkileyici olduğunu görürüz. Bunun sebebi, Ömer Seyfettin'in yüksek ve derin gözlem gücüdür.

10.4. Zaman Özellikleri

Ali, Gelibolu'da altı aydır bir Rum fırıncının yanında çalışır. Altı aydır ifadesiyle zaman unsuruna yer verilir.

Ali, Gelibolu'da kimsesi olmadığı için köyüne döner; ancak köyü de muharebe olacağı için boşaltılır. O da, ailesini bulmak için yollara düşer.

Küçük Ali, işte köyünü, anasını, ihtiyar babasını bulmak için iki gündür yürür. Bu ifadeyle, zaman olarak iki günün geçtiğini öğreniriz.

Ali, ailesini ararken yollara düşer. Bu esnada yolda bir Rum kafilesi ile karşılaşır. Kafileye takılıp Malkara'ya gitmek ister ve kafileye katılıp gider. Bu süre yarım saat olarak ifade edilir. Kafilenin mola verdiği zaman; öğleüstü olarak ifade edilir.

“Kafile üç gün yürüdü.” (s. 367) ifadeleriyle, hikâyede zamana az da olsa yer verilir. Rumların yanında kalabilmek için adını değiştiren Ali, kendine Aleko adını verir. Bir kilisede, papazın yanında çalışır. Geçen bu zaman, kış geldi geçti tarzında dile getirilir.

Ali'ye, Rumlar tarafından, Türklere göndermesi için bir mektup verilir. Bu mektubu Türk kumandanına götürür. Türk cephesine mektubu ulaştırmak için bir gün gider, iki gün gider, üç gün gider. Yolda ne kadar yürüdüğünü kesin olarak söylemez. Buradaki zaman ifadesi masallardaki gibi belirsizdir.

SONUÇ

Ömer Seyfettin'in on hikâyesinden yola çıkarak yapılan bu tez çalışmasında, yazarın millî şuuru uyandıran, Türkçülük ülküsünü esas alan, tarihî hikâyeleri anlatan, Balkanlardan ve Çanakkale'den bahseden, kadın konunu işleyen, günlük hayatta rastlanan kişiler ve olaylardan bahsettiği konular incelenmiştir.

Ömer Seyfettin'in yazmaya başladığı ilk yıllardan beri Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısının yok olduğu, birçok savaşın yaşandığı, farklı fikir akımlarının yayıldığı, milletin kurtuluşu için mücadele etmenin gerektiği bir dönemde eserlerini vermiştir. Bu sebeple bütün bu sorunlara çözüm getirmek için eserlerinde fikri yönü zengin, erdemli, bilinçli karakterler yaratmaktadır.

Hikâyelerindeki kahramanlarını kaleme alırken yazar, kendi hayat tecrübelerini, bir asker olarak her yönüyle gözlemlerini eserlerinde sunmuştur. Millî bilinçle donatılmış karakterlerinden yola çıkarak ulusun kurtuluşunu hedeflemiştir.

Bu tezde incelenen, 'Ferman, Vire, Başını Vermeyen Şehit' hikâyeleriyle tarihî konulardan esinlenerek epik türe ait kahramanlık hikâyelerini anlatmıştır. Yeniden dirilmenin geçmişe dönüp bakmakla olacağını söylemiştir. Yazar, tarihî konu alan eserlerinde millî ruhu aşılacak ister.

Balkanlardaki ve Çanakkale'deki zulmü, Türk düşmanlığını anlattığı 'Bomba, Beyaz Lale, Aleko Bir Çocuk' isimli hikâyeleriyle yine Türkçülük fikrini savunur ve kurtuluşun çaresine işaret eder.

'Primo Türk Çocuğu' ile 'Fon Sadriştayn'ın Oğlu' hikâyelerinde ise yabancı eşle evliliğin zararlarından bahsedilmiştir. Yabancı eşle evlilik seçimi kendi kültüründen, gelenek ve göreneklerinden uzak, bireylerin yetişmesine sebep olur. Türklük bilincine sahip nesiller yetiştirilmesi gerektiğine işaret edilmiştir.

'Bahar ve Kelebekler' hikâyesinde ise kuşak çatışmasının sebebi yine millî şurdan uzaklaşmaktır. Torun ve nine arasındaki bu uçurumun sebebi kendi kültürüne yabancılaşmış olan genç nesildir. Bu hikâyede de birey üzerinden ele alınan Türklük bilincini dile getirilir.

‘Zeytin Ekmek’ hikâyesi ise konusunu günlük hayattan almıştır. Ancak savaşın arka planındaki insanı ele alması bakımından önemlidir. Toplumdaki sosyal ve ekonomik farklara işaret etmiştir. Ömer Seyfettin, bu hikâyesinde de bireyin toplum ve millet için önemini vurgulamıştır. Bunu yaparken de mizahî bir dil kullanmıştır.

Son olarak tematik açıdan incelediğim bütün hikâyelerde kendi kültürüne, tarihine, diline sahip çıkan bireylerin; güçlü bir ulusu oluşturacağı fikridir. Ömer Seyfettin bu fikri büyük bir ustalıklarla eserlerine yansıtmıştır. Sanat eserlerinin toplumsal, siyasal konulardan etkilendiği aşikârdır. Ömer Seyfettin de kendi mizacını, yaşadığı toplumun sıkıntılarını hikâyelerinde işlemiştir. Bunu yaparken de gözlem gücünü kullanmıştır. Yaşadığı yüzyıla gerçekçeki bir pencereden bakmıştır. Savunduğu fikirleri edebî eserlerinde etkileyici bir sentezle anlatan yazar, bugün hâlâ çok okunan bir edebiyatçıdır. Kuşkusuz okunmaya da devam edecektir.

KAYNAKÇA

- ARGUNŞAH H., Ömer Seyfettin Hikâyeleri 1, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.
- ARGUNŞAH H., Ömer Seyfettin Hikâyeleri 2, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.
- ARGUNŞAH H., Ömer Seyfettin Hikâyeleri 3, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.
- ARGUNŞAH H., Ömer Seyfettin Hikâyeleri 4, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.
- ARGUNŞAH H., Ömer Seyfettin'in Tarihî Hikâyelerinde Kişileştirme, Ömer Seyfettin'i Yeniden Okumak, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2006, 37-56.
- AKYÜZ K., Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923, İnkılâp Kitabevi, 2017.
- ANDI F., Ömer Seyfettin: Edebî Şahsiyeti ve Eserleri, Bir Dünya Yazarı Ömer Seyfettin, İstanbul Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü, İstanbul, 2011, 16-26.
- BAŞ M. K., Ömer Seyfettin Kurgusunda İroni ile İnşa Edilen Ahlaki Söylem: ‘‘Zeytin Ekmek’’ Hikâyesi Örneği, Hikâyenin Türkçe Sesi, C.2, S. 265, 2019, s.202-209.
- ÇELİK Y., Tarihî Hikâyelerde Anlatma Problemi, Ömer Seyfettin'i Yeniden Okumak, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2006, 83-95.
- DİZDAROĞLU H., Ömer Seyfettin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1964.
- ENGİNÜN İ., Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006.
- ENGİNÜN İ., Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 1, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.
- GÖKALP Z., Türkçülüğün Esasları, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017.
- GÜRBÜZ H., Sosyal Meseleler Açısından Ömer Seyfettin'in Hikâyeleri, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, C. 3, S. 46/47, 2000, s. 411-424.

GÜREL Z., Ömer Seyfettin'in Tarihî Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma, Hamle Yayınları, İstanbul, 1997.

KAPLAN M., Hikâye Tahlilleri, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.

NAYIR Y. N., Ömer Seyfettin Hayatı, Sanatı, Eserleri, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1961.

OKAY O., Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı, Dergâh Yayınları, 2010.

OKTÜRK Ş., Ömer Seyfettin Hayatı, Sanatı ve Eserleri, Gökşin Yayınları, İstanbul, 1984.

UYGUNER M., Ömer Seyfettin, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.

ÖZGEÇMİŞ

26 Şubat 1992'de İstanbul'un Bakırköy ilçesinde doğdu. İlk ve ortaokulu İstanbul Küçükçekmece'de; liseyi ise Kadriye Moroğlu Lisesi'nde tamamladıktan sonra, İstanbul Beykent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 2014 yılında mezun oldu. Üniversite yıllarında Özel Koçak Etüt Merkezi'nde ilkokul ve ortaokul düzeyinde Türkçe öğretmenliği yaptı. 2015 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde formasyon eğitimi aldı. 2015-2016 yılında Özel Yeditepe Temel Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptı. Sonrasında İstanbul Aydın Üniversitesi'nden Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sertifikası aldı. Aynı yıl İstanbul Aydın Üniversitesi Aydın Tömer'de yabancılara Türkçe öğretmeye başladı. Hâlen aynı kurumda Türkçe okutmanı olarak çalışmakta. 2016 yılında Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı.

Yabancı dili İngilizcedir.

Cansu KÜÇÜKBAYRAKTAROĞLU